

Sisekaitseakadeemia

Justiitskolledž

Kirsika Hanimägi

KS 050

DISTSIPLINAARKARISTUSE MÕJU
KINNIPEETAVALE TALLINNA VANGLA NÄITEL

Lõputöö

Juhendaja: Triin Voodla, BA

Tallinn 2008

ANNOTATSIOON

Kolledž Justiitskolledž	Kuu ja aasta mai 2008
Töö pealkiri Distiplinaarkaristuse mõju kinnipeetavale Tallinna Vangla näitel	
Töö autor: Kirsika Hanimägi	allkiri:
Referaat	
<p>Käesolev lõputöö „Distiplinaarkaristuse mõju kinnipeetavale Tallinna Vangla näitel“ koosneb 47 leheküljest ning on koostatud 15 allika põhjal. Lõputöö kirjakeeleks on eesti keel ja võõrkeelne kokkuvõte on kirjutatud vene keeles.</p> <p>Lõputööd eesmärgiks on analüüsida, millist mõju avaldavad hetkel kehtivad distiplinaarkaristused kinnipeetavale - kuidas hindavad kinnipeetavad distiplinaarkaristuste mõju endile, kas nad mõistavad distiplinaarkaristuste tagajärgi, kas distiplinaarkaristused täidavad vangistuse eesmärki. Samuti selgitada välja, kas oleks veel mõjusaid distiplinaarkaristuse liike.</p> <p>Töö koosneb sissejuhatausest, kolmest peatükist, mis jagunevad alajaotusteks, eesti- ja vene keelsest kokkuvõttest, kasutatud kirjanduse loetelust ning lisast.</p> <p>Esimeses ja teises peatükis antakse ülevaade käesoleva töö teoreetilistest lähtepunktidest ning selgitatakse mõisteid haldusmenetlus, printsiip, haldusakt ja distiplinaarmenetlus. Kolmandas peatükis antakse ülevaade läbiviidud uurimusest ning selle tulemustest.</p> <p>Andmete kogumiseks viidi kinnipeetavate isikute seas läbi ankeetküsitlus. Uuring viidi läbi 2008.a jaanuarikuus Tallinna Vangla nelja vangistusseksiooni kinnipeetavate seas. Töö tulemusena selgus, et vangistusseaduses sätestatud distiplinaarkaristuste valik on väga piiratud, lisaks ei saa kõiki liike alati kasutada.</p>	
Võtmesõnad: haldusmenetlus, haldusakt, printsiibid, distiplinaarmenetlus, distiplinaarkaristus	
Keywords: административно-управленческое производство, управленческий акт, принципы, дисциплинарное производство, дисциплинарное наказание	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia	
Kaitsmisele lubatud: Juhendaja:	allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	3
TABELID JA JOONISED	4
SISSEJUHATUS	5
1. HALDUSMENETLUS, HALDUSAKT	7
1.1. Haldusmenetluse olemus ja printsiibid	7
1.1.1. Seadusliku aluse ehk reservatsiooni põhimõte	8
1.1.2. Proportsionaalsuse põhimõte	8
1.1.3. Kaalutusõigus ehk diskretsiooniõigus	11
1.1.4. Vormivabadus ja eesmärgipärasus.....	12
1.1.5. Uurimispõhimõte	12
1.2. Haldusakti mõiste ja sisu	14
1.2.1. Haldusakti õiguspärasus	14
1.2.2. Haldusakti vorm.....	15
1.2.3. Haldusakti põhjendamine	15
2. DISTIPLINAARKARISTUSE MÄÄRAMINE KUI HALDUSMENETLUS	
VANGLAS	17
2.1. Noomitus.....	22
2.2. Kokkusaamiste keelamine	22
2.3. Töölt eemaldamine kuni 1 kuuks.....	23
2.4. Kartserisse paigutamine	24
2.5. Kehtivate distsiplinaarkaristuste otsene ja kaudne mõju	25
3. UURIMUS JA ANALÜÜS	27
3.1. Uurimustöö eesmärk, ülesanded ja hüpotees	27
3.2. Uurimustöö meetod, valim ja korraldus	27
3.3. Uuringu tulemused.....	28
3.4. Järeldused ja ettepanekud	37
KOKKUVÕTE	39
PE3IOME.....	40
KASUTATUD KIRJANDUS.....	42
LISA 1. Ankeet küsitlus kinnipeetavatele	44

TABELID JA JOONISED

1. Joonis 1. Mitu korda on vastanud distsiplinaarkorras karistatud
2. Joonis 2. Karistused mida on enim kohaldatud
3. Joonis 3. Millise rikkumise eest on distsiplinaarkaristusi kohaldatud
4. Joonis 4. Mida tähendab distsiplinaarkaristus „noomitus”
5. Joonis 5. Mida tähendab distsiplinaarkaristus „ühe lühi- või pikaajalise kokkusaamise keeld”
6. Joonis 6. Mida tähendab distsiplinaarkaristus „kartserisse paigutamine”
7. Joonis 7. Kuidas mõjutab karistus „noomitus“ Sinu edaspidist käitumist vanglas
8. Joonis 8. Mida kehtiv distsiplinaarkaristus võib mõjutada
9. Joonis 9. Mis põhjustel pannakse toime korduvalt distsiplinaarkaristusi
10. Joonis 10. Kuidas peab vastanud tuttav käituma vanglas edaspidi, kui talle määratakse distsiplinaarkaristuseks noomitus
11. Joonis 11. Kui vastanud on toime pannud esimese rikkumise vanglas, kuidas peaks vangla käituma
12. Joonis 12. Mida arvavad kinnipeetava sellest, kui distsiplinaarkaristust ei määrata, kuid kontaktisik viib läbi vestluse
13. Joonis 13. Distsiplinaarkaristused reastades raskemast
14. Joonis 14. Millise vanglas toimepandud rikkumise eest võib alustada kriminaalmenetlust

SISSEJUHATUS

Käesoleva lõputöö teemaks valis autor "Distiplinaarkaristuse mõju kinnipeetavale Tallinna Vangla näitel". Teema valik sõltus huvist nimetatud valdkonna vastu ning samuti oli määravaks asjaolu, et näiteks Tallinna Vanglas, kus autor hetkel töötab, viiakse läbi väga palju distiplinaarmenetlusi ning reeglina ei piirdu üks kinnipeetav ühe rikkumise toimepanemisega. Autori kogemus näitab, et üldjuhul kinnipeetav, kes on asunud rikkumisi toime panema, teeb seda korduvalt olenemata sellest, et talle on juba distiplinaarkaristusi määratud. Sellest võib järeldada, et paljudel juhtudel ei täida distiplinaarkaristused oma eesmärki, samuti ei saa kinnipeetavad aru distiplinaarkaristuse mõttest ja mõjust. Suur distiplinaarmenetluste arv vähendab seaduse autoriteeti, raiskab vangla ressursse, suurendades ametnike ajakulu, tootes bürokraatiat ning kaudselt olles ka majanduslikult kulukaks.

Alates 01.04.2003. a kohaldatakse vanglates haldusmenetluse seadusest tulenevaid reegleid. See tähendab, et lisaks vangistusseadusele ja selle rakendusaktidele tulenevad reeglid kõikvõimalikele vanglas koostatavatele haldusaktidele ja sooritatavatele toimingutele ka haldusmenetluse seadusest.

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida, millist mõju avaldavad hetkel kehtivad distiplinaarkaristused kinnipeetavale - kuidas hindavad kinnipeetavad distiplinaarkaristuste mõju endile, kas nad mõistavad distiplinaarkaristuste tagajärgi, kas distiplinaarkaristused täidavad vangistuse eesmärki. Töö lõpptulemusena plaanib autor lisaks hetkel rakendatavate distiplinaarkaristuse efektiivsuse analüüsile tuua välja ka selle, kas ja millised võiksid olla täiendavad distiplinaarkaristuste liigid, mis võiksid mõjutada efektiivsemalt kinnipeetavat, mitte toime panema vangistuse ajal distipliini rikkumisi.

Lähtudes eeltoodust on autor püstitanud hüpoteesi: hetkel vangistusseaduses sätestatud distiplinaarkaristused ei mõjuta kinnipeetavat õiguskuulekalt käituma.

Läbiviidud uuringust ilmnes, et vangistusseaduses sätestatud distiplinaarkaristuste loetelu on ammendav, kõiki valikus toodud karistusi ei saa alati kohaldada. Lõputöö tulemusena tegi autor omapoolsed ettepanekud valiku laiendamiseks. Autor on seisukohal, et

vanglasüsteem peaks tulevikus mõtlema kohaldatavate distsiplinaarkaristuste valiku laiendamisele.

Lõputöö autor soovib tänada oma juhendajat Triin Voodlat, kes oli igati abivalmis, jagas omapoolseid soovitusi ning aitas materjalide valikul.

1. HALDUSMENETLUS, HALDUSAKT

1.1. Haldusmenetluse olemus ja printsiibid

Õigusriigi põhimõtte haldusmenetluses väljendub inimväärikuse austamisel - menetlusosalistel on õigus (ning teataval määral isegi kohustus) aktiivselt neid puudutavas avaliku võimu tegevuses osalemiseks ning avalik võim peab selle asjaoluga ka omalt poolt arvestama. Õigusriigi põhimõtte üheks osaks on ka hea halduse põhimõtte, mille järgi peab avaliku võimu tegevus olema kodanikusõbralik ning kodanikku kui avaliku teenuse klienti võimalikult hästi teenindav. (Aedmaa jt 2004:159)

Hea halduse põhimõtte täideviimisel ei saa arvestada aga sellega, et seda viiakse läbi kinnipeetava suhtes, kes on tavakodanikest erinevas olukorras. Vangistusseaduse (edaspidi VS) § 2 alusel on kinnipeetav käesoleva seaduse tähenduses vanglas vangistust kandev süüdimõistetud. Seega on kinnipeetava näol tegemist isikuga, kelle suhtes õigustumõistmise tulemina tehtav süüdimõistev kohtuotsus on seadusjõustunud, mistõttu on ka süütuse presumpatsioon tema suhtes kummutatud ja tal tekib kriminaalvastutus – see on riikliku sunniga tagatav kohustus kanda karistust või muud kohtu poolt kohaldatud sunnivahendit või piirangut. (Tammann 2004:10) Ei saa vaielda selle üle, et need suhted osutavad tõesti teatud omapärale ja need omapärad vajavad erilist regulatsiooni. Aga need regulatsioonid peavad - nagu ka muidu - vastama täielikult õigusriigi nõuetele, need tuleb kehtestada seadustega või seaduste alusel ning need peavad olema põhiõigustega täielikult kooskõlas. (Maurer 2004: 115)

Vastavalt haldusmenetlus seaduse (edaspidi HMS) § 2 lõike 1 kohaselt on haldusmenetlus haldusorgani tegevus määruse või haldusakti andmisel, toimingu sooritamisel või halduslepingu sõlmimisel. Haldusorganiteks loetakse kõiki täitevvõimu struktuuriüksusi: riigiasutusi - ametnikke ja kollegiaalorganeid, kohaliku omavalituses üksuste asutusi ja organeid, iseseisvaid avalik- õiguslikke juriidilisi isikuid, samuti avalikke ülesandeid enda nimel täitvaid eraisikuid. (Aedmaa jt 2004:22)

Haldusmenetlus ei ole aga mitte igasugune haldusasutuse tegevus, vaid üksnes see, mis on seotud määruste, haldusaktide, halduslepingute ja toimingutega. (Aedmaa jt 2004:24) Vanglates läbiviidud distsiplinaarmenetluse näol on tegemist haldusmenetlusega, mis lõpeb haldusakti andmisega.

1.1.1. Seadusliku aluse ehk reservatsiooni põhimõte

Riigivõimu teostatakse üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel (PS § 3). HMS § 3 lõike 1 alusel võib haldusmenetluses piirata isiku põhiõigusi ja – vabadusi ning tema muid subjektiivseid õigusi ainult seaduse alusel. Selle põhimõtte kohasel tohib haldus tegutseda ainult siis, kui ta on selleks volitatud.

Seadusliku aluse põhimõtet ei ole põhiseaduses otsesõnu mainitud, kuid selle kehtivus tuleneb siiski PS § 3 lõike 1 lausest. Seadusliku aluse põhimõtte vastab küsimusele: kas ja millal on täitevvõimu tegutsemiseks vajalik seaduslik alus. (Mikiver, Roosvee 2001:19)

Seaduslikkuse põhimõtte järgi ei tohi haldus õigusnormis ette nähtud kohustuslikust regulatsioonist kõrvale kalduda. Kui haldus eksib õigusnormi vastu, muutub vastava halduse tegevus õigusvastaseks.

1.1.2. Proportsionaalsuse põhimõte

Õigustloov akt ja haldusakt peab selleks, et olla põhiseadusega kooskõlas ja kehtiv, rahuldama kõigi allprintsipiide nõudeid:

- 1) sobivus
- 2) vajalikkus
- 3) proportsionaalsus kitsas tähenduses (proportsionaalsus *stricto sensu*).

Eeltoodu on sätestatud HMS § 3 lõikes 2 - halduse õigusakt või toiming peab olema kohane, vajalik ning proportsionaalne seatud eesmärgi suhtes.

Riigi poolt avalikel eesmärkidel võetavad meetmed ja kasutatavad vahendid ei või ületada kujutletavaid sobivuse ja vajalikkuse piire. Vahendite valikul ning potentsiaalse mõju hindamisel tuleb leida optimaalne lahendus; vähem piiravate meetmete olemasolul tuleb eelistada viimaseid, indiviidile tekitatav kahju või tema õigustele seatav piirang ei tohi olla ülemäärane, ebaproportsionaalne taotletava eesmärgiga. (Triipan 2001:307)

Seadusandjal ja administratsioonil on seadusandluses või seaduste rakendamisel lubatud kasutada ainult selliseid vahendeid, mis on sobivad (kohased) eesmärgi saavutamiseks. Haldustegevus, mis ei teeni seaduse eesmärke või on nendega vastuolus, on selgelt ebasobiv ega ole seega lubatav. Samuti on ebasobiv selline meede, mida on seaduslikult või faktiliselt võimatu seaduse eesmärgi täitmiseks teostada. (Triipan 2001:307)

Seadusandlike meetmete puhul võib esmapilgul tunduda, et sobivuse nõude täitmiseks peab võetud vahend saavutama täielikult eesmärgi. Siiski leitakse, et ka osaline eesmärgi realiseerumine on piisav. Kohasuse tingimus nõuab selliste vahendite rakendamist, millega soovitud tulemust saab vähemalt edendada. Abinõu on sobiv, kui see vähemalt soodustab püstitatud eesmärgi saavutamist. Rakendatud abinõu ei pea absoluutse kindlusega sihile viima, see ei pea olema ei kõige parem ega kõige kohasem. Kohasuse tingimus on täidetud, kui vahend seatud eesmärgi saavutamisele kaasa aitab. (Triipan 2001:308)

Vajalikkuse printsiip nõuab, et mitmetest olemasolevatest ja sobivatest eesmärgi saavutamise vahenditest valitaks välja just selline, mis on indiviidile kõige vähem piirav, mis kahjustab teda kõige vähem. Kui valitud abinõu kõrval leidub vahend, mis kahjustab üksikisikut vähem, on aga eesmärgi saavutamiseks vähemalt sama efektiivne ja sobiv kui valitud abinõu, siis on valitud abinõu põhiseadusega vastuolus ja seega lubamatu. Siinjuures on tingimuseks, et leebem vahend oleks ilma kahtluseta regulatsiooni eesmärgi saavutamiseks sama kohane ega kahjustaks lisaks kolmandaid isikuid ega üldsust. Iseäranis ei tohi alternatiivne vahend viia riigi talumatult kõrge finantskoormuseni. Seadusandlike meetmete vajalikkust tuvastatakse samuti, lähtudes seadusandja perspektiivist seaduse vastuvõtmise hetkel. (Triipan 2001:308)

Proportsionaalsuse põhimõtte kitsas tähenduses (proportsionaalsus *stricto sensu*) nõuab, et riigipoolse sekkumise tõsidus ja selle õigustused oleksid teineteisega adekvaatses proportsioonis. Printsiip nõuab kohast tasakaalu meetmega indiviidile tekitatava kahju ja

ühiskonnale saadava kasu vahel ja keelab sellised vahendid, mis ilmselgelt tekitavad indiviidile rohkem kahjusid, kui ühiskonnale kasu toovad. Valitud vahendid ja taotletav tulemus peavad olema üksteisega mõistlikes suhetes. (Triipan 2001:309)

Proportsionaalsusest *stricto sensu* kui kolmandast proportsionaalsuse printsiibi elemendist või allprintsiibist tuleneb ülemäärasuse keeld. Nõutav on põhjalik kaalumine indiviidile tekitatava kahju ja ühiskonnale saadava kasu vahel ning keelatud on sellised meetmed, mille puhul ühiskonnale saadav kasu ei kaalu üles indiviidile tekitatavat kahju. Sellest tulenevalt, mida väärtuslikum on kahjustatav õigus ja mida intensiivsemalt seda riivatakse, seda mõjuvamad peavad olema õigustavad põhjused. (Triipan 2001:309)

Haldusorganid ei saa teostada oma kaalutusõigust nii, nagu neile sobiv tundub. Tuleb leida mõistlik tasakaal üksikisiku ja ühiskonna õiguste vahel. Nad peavad vältima tegutsemist viisil, mis asetab indiviidi tegevusvabadusele suuri piiranguid. Kohtud on seisukohal, et igal konkreetsel juhul tuleb hinnata faktilisi asjaolusid ja tagajärgi, see tähendab, et tagajärgede ja vahendite vahel ei tohi olla ebaproportsionaalsust. Lisaks indiviidi kahju ja ühiskonna kasu kaalumisele tuleb arvestada ka haldusakti kõrvalmõjusid ja eriti mõjusid kolmandatele isikutele (perekonnaelu). (Triipan 2001:310)

Proportsionaalne on otsus, mis on kohane (aitab eesmärki saavutada), vajalik (parim vahend, mis kahjustab isikut võimalikult vähe) ja proportsionaalne kitsamas mõttes (kasu ja kahju kaalumise, toob kõige vähem kahju).

1.1.3. Kaalutusõigus ehk diskretsiooniõigus

Diskretsioon on seadusandja poolt administratsioonile antud volitus valida kahe või mitme samaväärse õigusliku tagajärje (õigusliku otsuse) vahel või iseseisvalt otsustada, kas tagajärge rakendada või mitte. Õigusliku tagajärje valikul või selle rakendamise eelduseks on reaalses tegelikkuses esinevate faktiliste asjaolude kokkulangemine õigusnormi abstraktse teokoosseisuga. Seega on diskretsioon õiguslike tagajärgede valik, mitte teokoosseisu valik. Selline vaba valik peab toimuma seadusandja poolt determineeritud eesmärgi raames ning ta on nendes piirides ka õiguslike tagajärgede otstarbekuse valik. (Merusk 1997:24)

HMS § 4 lõike 1 kohaselt on kaalutusõigus (diskretsioon) haldusorganile seadusega antud volitus kaaluda otsustuse tegemist või valida erinevate otsuste vahel. Riigikohus 11.11.2002.a otsuses nr 3-3-1-49-02 leiab, et diskretsiooni kohaldamine juhtudel, kui seadus näeb ette diskretsiooni, pole mitte üksnes administratsiooni õigus, vaid ka kohustus. Diskretsiooni korras isiku jaoks negatiivse otsuse tegemine peab olema põhjalikult motiveeritud.

Kaalutusõigust tuleb teostada kooskõlas volituse piiride, kaalutusõiguse eesmärgi ning õiguse üldpõhimõtetega, arvestades olulisi asjaolusid ning kaaludes põhjendatud huve (HMS § 4 lg 2).

Teooriast lähtudes eristatakse otsustusdiskretsiooni ja valikudiskretsiooni. Otsustusdiskretsioon tähendab eelkõige seda, et vastaval ametnikul või ametiasutusel on õigus otsustada, kas rakendada õiguslikku tagajärge või mitte. (Merusk 1997:27) Seevastu valikudiskretsiooni puhul on seadusandja vastavas õigusnormis ette näinud kaks või enam õiguslikku tagajärge. Kui subsumeerimise tulemusena on selge, et normi tuleb rakendada, siis on ametnikul või ametiasutusel õigus oma otsustuse alusel valida otstarbekam õiguslik tagajärg. (Merusk 1997:25)

Diskretsioon ei tähenda halduse vabadust, veel vähem suva. Ei ole olemas “vaba diskretsiooni”, vaid üksnes õiguslikult seotud diskretsioon, see on ühetähenduslikult sätestatud HMS § 4 lõikes 2. Kaalutusõiguse teostamisel peab haldusorgan juhinduma

kõikidest haldusõiguse teoorias tuntud diskretsiooni teostamise põhimõtetest (eesmärgipärasus, võrdne kohtlemine, proportsionaalsuse põhimõte jne.) Seega juhul kui on valida mitme erineva käitumisviisi vahel, tuleb valida selline, mis aitaks küll eesmärki saavutada, kuid oleks isiku jaoks kõige vähem tema õigusi piirav.

1.1.4. Vormivabadus ja eesmärgipärasus

Haldusmenetluse seaduse üldpõhimõtete hulgas nimetatakse ka haldusmenetluse vormivabadust. See tähendab, et isik võib pöörduda haldusorgani poole peale kirjaliku vormi ka elektrooniliselt, telefonitsi või mistahes muus vabalt valitud vormis, kui seadusest või määrusest ei tulene teisiti ning haldusorgan ei ole kaalutusõiguse alusel menetlustoimingu vormi kindlaks määranud. (Aedmaa jt 2004:79)

HMS § 5 alusel menetlustoimingu vormi ja muud haldusmenetluse üksikasjad määrab haldusorgan kaalutusõiguse alusel, kui seaduse või määrusega ei ole sätestatud teisiti. Vangistusseaduse alusel on vanglas vormivabadust piiratud. VS § 1¹ lõike 4 kohaselt tuleb kõik vaided ja taotlused haldusmenetluse algatamiseks või haldusmenetluse käigus esitada kirjalikult.

1.1.5. Uurimispõhimõte

Vastavalt HMS § 6 on haldusorgan kohustatud välja selgitama menetletavas asjas olulise tähendusega asjaolud ja vajaduse korral koguma selleks tõendeid oma algatusel. Ehk siis, ametiasutus selgitab menetlemise käigus välja otsuse tegemise seisukohalt olulised asjaolud.

Uurimispõhimõtte haldusmenetluses tugineb eeldusele, et lisaks menetlusosalise enda huvile võimalikult täieliku tõendite kogumi alusel õige ning õiglase haldusakti andmise vastu, peaks sellise haldusakti andmisest olema huvitatud ka avalik võim ise, sest haldusorgan, olles küll menetluse läbiviija ja asja otsustaja, esindab menetluses samaaegselt ka avalikku huvi. Erinevalt halduskohtust kannab haldusorgan

haldusmenetluses ka tõendamiskoormust: koormava haldusakti andmisel peab asutus suutma tõendada, et esinevad haldusakti andmiseks vajalikud faktilised eeldused. (Aedmaa jt 2004:181) Koormav on haldusakt, mis paneb kodanikule peale kohustuse või piirab tema subjektiivset õigust, samuti haldusakt, millega otsustatakse talle andmata jätta tema poolt taotletud soodustus. (Aedmaa jt 2004:269)

Uurimisprintsiipt on otsustava tähtsusega, kuna sellest, kas otsuse tegemise eelduseks olevad asjaolud on välja selgitatud nõuetele vastavalt ja korrektselt, sõltub ka tehtava otsuse seaduslikkus. Ametiasutus määrab iseseisvalt uurimise viisi ja mahu, eriti aga selle, kas ja milline tõendusmaterjal on vajalik. Menetlusosalised võivad küll esitada avaldusi asitõendite arvestamise kohta, need ei ole aga ametiasutustele siduvad. Ametiasutus võib vajaduse korral tagasi lükata osalejate poolt esitatud tõendusmaterjalid, samuti võib ta otsuse tegemisel kaasata muid tõendeid. Igal juhul ei tohi ametiasutus toimida kitsalt ühepoolset; ta on kohustatud menetluse kaasama ja arvesse võtma kõik antud üksikjuhtumile esinevad ning ka osalejate jaoks soodsad asjaolud. (Maurer 2004:319)

Distsiplinaarmenetluse läbiviimisel laieneb vanglale kohustus selgitada välja distsiplinaarrikkumise asjaolud, sealhulgas tõendada rikkumise süülisus. Vangla menetluse läbiviijana peaks hindama ka tõendeid, mida on esitanud kinnipeetav. Kinnipeetaval endal puudub vanglas võimalus aktiivselt tõendeid koguda. Seega kui kinnipeetav on viidanud tõenditele ning tõendite kogumine ei ole ülemäära koormav, peaks tõendeid koguma vangla.

Haldusmenetluse läbiviimisel, sealjuures uurimisprintsiipti teostamisel, peab ametiasutus järgima objektiivsuse põhimõtet- otsuste langetamisel ja uurimisprintsiipti teostamisel peab haldus käituma erapooletult.

Uurimisprintsiipidest tulenevalt peab haldusorgan hoolitsema, et menetlusosaline ei jäta pelgalt teadmatuse tõttu esitamata teda soodustavad tõendid, mille esitamise koormus on temal. (Aedmaa jt 2004:181) Seega saab menetlusosaline loota haldusorgani abile oma õiguste ja huvide kaitsmisel.

1.2. Haldusakti mõiste ja sisu

HMS § 51 lõige 1 sätestab haldusakti mõiste: haldusakt on haldusorgani poolt haldusülesannete täitmisel avalik-õiguslikus suhtes üksikjuhtumi reguleerimiseks antud, isiku õiguste või kohustuste tekitamisele, muutmisele või lõpetamisele suunatud korraldus, otsus, ettekirjutus, käskkiri või muu õigusakt. Siit nähtub, et mingi tegevus kujutab endast haldusakti, kui üheaegselt on täidetud kõik alljärgnevad tingimused:

- tegutsevaks subjektiks on haldusorgan
- tegevus toimub avalik-õiguslikus suhtes
- tegevus kujutab endast tahteavaldust õigussuhte reguleerimiseks
- tahteavaldus on ühepoolne
- reguleeritakse üksikjuhtumit
- regulatsioon on suunatud haldusvälisele isikule. (Aedmaa jt. 2004:248)

1.2.1. Haldusakti õiguspärasus

HMS § 54 alusel on haldusakt õiguspärane, kui ta on antud pädeva haldusorgani poolt andmise hetkel kehtiva õiguse alusel ja sellega kooskõlas, proportsionaalne, kaalutusvigadeta ning vastab vorminõetele. Nimetatud paragrahvis toodud nõuded võib jagada :

1. materiaalne ehk sisuline õiguspärasus
 - õiguslik alus
 - kooskõla kehtiva õigusega
 - proportsionaalsus
 - kaalutusvigade puudumine
 - õiguse üldpõhimõtete järgimine
2. formaalne õiguspärasus:
 - pädevusnõuded
 - menetlusnõuded
 - vorminõuded. (Aedmaa jt 2004:271)

Formaalse õiguspärasuse nõuded puudutavad haldusakti teokssaamist, eeskätt pädevust, menetlust ja vorminõudeid ning teatavaks tegemist. (Mikiver 2001:71) Haldusakti andmise pädevus tuleneb üldjuhul vastavast eriseadusest, mille alusel tegutsetakse. Vangla puhul siis eelkõige vangistusseadusest. Haldusakt on õiguspärane juhul, kui on kinnipeetud menetlusnormidest. Menetlusnormidest on lähemalt kirjutatud käesoleva lõputöö peatükis nr 1.

1.2.2. Haldusakti vorm

Kuigi haldusmenetluse läbivaks põhimõtteks on vormivabaduse printsiip, on haldusaktide vormistamisel seda oluliselt piiratud - haldusaktid vormistatakse reeglina kirjalikult. Kirjaliku nõude kehtestamine on vajalik eelkõige isikute õiguste kaitseks ning võimalike vaidluste vältimiseks. Isikul, kellele haldusakt on suunatud, peab olema võimalus üheselt aru saada, millised on tema haldusaktist tulenevad õigused ja kohustused. Samuti peab isik olema teadlik sellest, miks just selline otsus tema suhtes tehti - see peab selguma haldusakti põhjendusest. (Aedmaa jt 2004:294,295)

1.2.3. Haldusakti põhjendamine

Põhjendamiskohustuse eesmärk on põhiseaduse §-l 10 põhineva õigusriigi idee realiseerimine, tema sotsiaalne tähendus aga avaldub otsuse ratsionaalse argumentatsiooni teatavakstegemises nõnda, et ei tekiks muljet, et otsus on juhuslik. (Aedmaa 2005:112)

Haldusaktide põhjendamise kohustusel võib kõige üldisemalt näha kolme eesmärki.

Esmalt peab haldusakti põhjendamine tagama selle, et haldus teeks sisult võimalikult õige ning õiglase otsuse. Sellisel viisil annab haldusakti põhjendamise kohustus olulise garantii, et kaalutakse asjatundlikult kõigi asjast huvitatud isikute huve ning ühtlasi rakendatakse asjakohaselt objektiivset õigust.

Teiseks tuleb haldusakti adreessadile edastatavas põhjenduses kirjeldada haldusakti andmise aluseks olevat faktilist ning õiguslikku olukorda, eesmärgiga anda talle võimalus teha otsus selle kohta, kas ta nõustub põhjenduses toodud argumentidega või peab vajalikuks haldusakti või selle osa vaidlustamist.

Kolmandaks võimaldab haldusaktile põhjenduse lisamine halduskohtul vajaduse korral hõlpsalt tuvastada haldusakti andmise aluseks olevad asjaolud (eriti tähtis on see diskretsiooniaktide puhul, kus kohus peab kontrollima diskretsiooni teostamise – ehk siis valitud lahenduste – õiguspärasust). (Aedmaa 2001:530,531)

Haldusakti põhieesmärkidest tulenevalt peab haldusorgan isikule teatavaks tegema kõik olulised faktilised ja õiguslikud asjaolud, mis mõjutavad haldusorganit tema otsuse tegemisel. Nõuded põhjenduste sisule ja mahule on iga üksikjuhtumi ning õigusvaldkonna puhul erinevad, kuid peavad siiski võimaldama tehtud otsuse hilisemat kontrolli. Siit tuleneb, et haldusakt ning selle põhjenduse sisu ja ulatus on teineteisega olemuslikult seotud – haldusakti sisu määrab kindlaks põhjenduse ulatuse, sest mida rängem on isiku õiguste ning vabaduste riive, seda põhjalikumalt peavad olema esitatud riive aluseks olnud faktilised ning õiguslikud asjaolud. (Aedmaa 2001:533)

2. DISTSIPLINAARKARISTUSE MÄÄRAMINE KUI HALDUSMENETLUS VANGLAS

Vanglas, kus on koos palju erineva sotsiaalse taustaga ning juba õigusrikkumisi toime pannud isikud, on karistuslikul mõjutamisel korra tagamisel palju suurem tähtsus kui mõnes muus kollektiivis. (Sootak, Pikamäe 2001:123).

Kinnipeetavate distsiplinaarmenetluse läbiviimist reguleerib eelkõige vangistusseaduse I peatüki 7 jagu ning vangla sisekorraeeskirja 18. peatükk. Vangistusseaduse § 1¹ lõige 1 sätestab, et käesolevas seaduses ja selle alusel ettenähtud haldusmenetlusele kohaldatakse haldusmenetluse seaduse sätteid, arvestades käesoleva seaduse erisusi.

Vangistusseaduse, vangla sisekorraeeskirjade või muude õigusaktide nõuete süülise rikkumise eest võib kinnipeetavale kohaldada distsiplinaarkaristusi. Muud õigusaktideks distsipliinirikkumise tähenduses võivad olla näiteks justiitsministri määrused, mis kehtestavad kinnipeetavatele suunatud kohustusi. Distsiplinaarõiguses ei kehti üks karistusõiguse fundamentalsemaid põhimõtteid *nullum crimen sine lege* ehk printsiipt, mille kohaselt saab süüteoaks olla vaid seaduses süüteona sätestatud tegu, siis on distsiplinaarrikkumisena vaadeldav kinnipeetava poolt igasuguse talle õigusaktiga pandud kohustuse täitmata jätmine. Distsiplinaarkaristus on kohaldatav vaid kohustuste süülise rikkumise eest, mis tähendab, et distsiplinaarrikkumise puhul tuleb alati tuvastada kinnipeetava tahtlus või ettevaatamatus rikkumise toimepanemisel. (Sootak, Pikamäe 2001:124) Distsiplinaarkaristuste puhul on tegemist kinnipeetavate niigi limiteeritud põhiseaduslike õiguste ja vabaduste edasise piiramisega täitevvõimu poolt.

Vangistusseadus § 63 alusel võib kinnipeetavale distsiplinaarkaristusena kohaldada noomitus, ühe lühi- või pikaajalise kokkusaamise keelamine, töölt eemaldamine kuni üheks kuuks, kartserisse paigutamine kuni 45 ööpäevaks, noore kinnipeetava puhul kuni 20 ööpäevaks. Tegemist on ammendava loeteluga, direktor võib määrata distsiplinaarkaristustena ainult seaduses nimetatud karistusi. Karistuse määramisel peab vangla direktori otsus tegema läbi diskretsiooni.

Nagu igasugustel karistustel, on ka distsiplinaarkaristustel repressiivne iseloom, mille kohaldamine peab avaldama üheaegselt nii eripreventiivset mõju konkreetsele rikkujale kui

ka üldpreventiivset mõju kõigile teistele kinnipeetavatele. Üldpreventiivsest aspektist peab distsiplinaarkaristuse kohaldamine näitama sunnivahendite kasutamise võimalust korra kindlustamiseks vanglas ning muutma selle karistusahvarduse kõigile kinnipeetavatele tajutavaks. Eripreventiivsest küljest peab distsiplinaarkaristus mõjutama õigusaktide rikkujat, et vältida tema poolt uute distsiplinaarrikkumiste toimepanemist. (Sootak, Pikamäe 2001:123)

Distsipliinirikkumise olemasolu ja selle süülisuse väljaselgitamiseks näeb vangistusseadus ette distsiplinaarmenetluse. Distsiplinaarmenetluse alustamise osas kehtib oportuuniteediprintsiip, kuna kinnipeetava poolt toime pandud distsipliinirikkumine ei pea alati kaasa tooma distsiplinaarkaristuse kohaldamist. (Sootak Pikamäe 2001:124) Oportuuniteediprintsiip võimaldab seaduses kindlaks määratud juhtudel loobuda süüdistuse esitamisest, isegi kui teo koosseis, teo õigusvastasus ja isiku süü on tõendatud. Oportuuniteedi põhimõte tähendab seda, et ametiisikule on erinevate menetlusetappide vältel antud teatud diskretsiooniõigus. (Ploom 2000:369) Vangla direktoril on alati õigus isegi täiesti ilmse distsiplinaarrikkumise korral loobuda distsiplinaarkaristuse kohaldamisest, sellisel juhul puudub vajadus ka distsiplinaarmenetluse läbiviimiseks. Seega on distsiplinaarmenetluse alustamise otsuse näol tegemist vangla direktori diskretsiooniotsusega, kuid juhul, kui vangla direktor on jõudnud järeldusele kinnipeetava distsiplinaarkorras karistamise vajalikkusest, on distsiplinaarmenetluse läbiviimine kohustuslik. (Sootak, Pikamäe 2001:124)

Distsiplinaarkaristuse kohaldamisel peab haldusakt andma karistatule ja kohtule võimaluse kontrollida, kas karistus kohaldati distsiplinaarsüüteo eest, missugused on asjaolud, kuidas karistatav selgitas oma käitumist ja kas ta sai anda selgituse konkreetse süüteo kohta ehk kas realiseerus karistatava õiguste kaitse, kas karistuse määramisel arvestati süüteo laadi, süüdlase isikut, süü suurust, vastutust kergendavaid või raskendavaid asjaolusid.

Alati ei pruugi distsiplinaarkaristuse määramine olla eesmärgipärane, sellisel juhul oleks otstarbekam viia läbi vestlus kinnipeetavaga. Kinnipeetava distsiplinaarse mõjutamise eesmärk ei ole teda alati karistada. Distsiplinaarkaristuse materjalide esitamine ja koostamine ei tohi muutuda rutiiniks ning sellesse ei tohi suhtuda kergekäeliselt. Vestluse määramine ei ole kerge karistus. Analoogselt ning süstemaatiliste rikkumiste puhul ei ole vestlusest kasu ja on otstarbekas kinnipeetavale taotleda distsiplinaarkaristuse määramist. Vestlus on otstarbekas vaid sellisel juhul, kui kinnipeetav vabandab ja saab aru oma

rikkumise iseloomust, lubab rohkem mitte rikkuda ja teeb vastavad järeldused oma käitumise kohta. Vestlus tuleb samuti fikseerida - kinnipeetav kirjutab alla, et „läbi viidud vestlus ja pretensioone ei ole“ ning lisaks kinnipeetava allkiri. Lihtsalt lauseühendist, et läbi viidud vestlus ei piisa. (Olesk 2006)

Vangistusseaduse § 64 lõike 2 kohaselt informeeritakse kinnipeetavat kohe distsipliinirikumisest, milles teda süüdistatakse. Menetluse läbiviija on kohustatud andma kinnipeetavale võimaluse anda seletusi toimunu kohta.

Uurimispehmõtte kohaselt on haldusorgan kohustatud välja selgitama menetletavas asjas olulise tähendusega asjaolud ja vajaduse korral koguma selleks tõendeid omal algatusel (HMS § 6). Seega, kui on näha, et olemasolevad tõendid ei ole otsustamiseks piisavad, peab menetleja omal initsiatiivil välja uurima kõik faktilised asjaolud.

Kinnipeetava distsiplinaarmenetluse läbiviimisel võib kasutada kõikvõimalikke tõendeid, mis näitavad kes ja kuidas rikkumise toime pani. HMS § 5 lg-st 1 tuleneb, et menetlustoimingu vormi ja muud haldusmenetluse üksikasjad määrab haldusorgan kaalutusõiguse alusel. Muuhulgas võib nõuda tõendite ja andmete esitamist menetlusosalistelt ja muudelt isikutelt (HMS § 39 lg 1). Nt *võib tõendina kasutada ametnike ütlusi, kinnipeetavate ütlusi, videosalvestisi, fotosid* jne. (Lang 2005: 17).

Vangla distsiplinaarmenetluse läbiviijana peab hindama ka tõendeid, mida on esitanud kinnipeetav. Kui distsiplinaarmenetluse käigus on kinnipeetav viidanud tõenditele, mis võiksid tema ütlusi kinnitada, tuleks menetlejal need tõendid koguda. Näiteks kui kinnipeetav väidab, et toimunut võivad kinnitada ka kambrikaaslased, siis tuleb menetlejal kambrikaaslastelt seletused toimunud kohta võtta. Hiljem menetleja hindab kõiki tõendeid. Kui vangla jätab distsiplinaarmenetluse läbiviimisel osaliselt kogumata ja arvestamata rikkumise süülisuse tõendamise seisukohalt olulised tõendid, siis on tegemist menetlusnormide rikkumisega.

VS § 64 lg 2 ja HMS § 40 lg 1 nõuavad vältimatult menetlusosalise ärakuulamist, st kinnipeetavale selgitamise võimaluse andmist. Tallinna Ringkonnakohus on oma lahendis nr 2-3/206/05 rõhutanud, et kinnipeetava ümberpaigutamine teise vanglasse ei võta vanglalt kohustust küsida isiku seletust. Selgituste võtmine on sellisel juhul võimalik

kirjalikult või teise vangla ametnike abiga. Kui kinnipeetav seletuse andmisest keeldub, siis tuleb see tunnistajate allkirjadega fikseerida. (Lang 2005:17)

Distsiplinaarkaristuse käik protokollitakse. Nõuded protokollile on toodud vangla sisekorraeeskirjas § 97 ja § 98. Protokollis toodus asjaolude kirjelduse peab olema spetsiifiline ning vajalikus ulatuses detailirohke. Kõiki kogutud tõendeid peab analüüsima, nende kaalu hindama ning tooma välja millised asjaolud loetakse nende alusel tõendatuks ja millised mitte. Õiguslikus aluses tuleb välja tuua ning sõnastada ka õigusakti täpne säte, mille rikkumist kinnipeetavale süüks pannakse. Protokollis teeb selle koostanud ametnik direktorile ettepaneku distsiplinaarkaristuse määramiseks. Tallinna Vangla direktori 14.03.2006.a käskkiri nr 18 alusel tutvustatakse protokollis rikkumise toime pannud kinnipeetavale allkirja vastu. Kui kinnipeetav keeldub allkirjastamast, fikseerib ametnik selle protokollis. Kinnipeetaval on õigus anda täiendavaid selgitusi toimunu kohta, see lisatakse distsiplinaarmenetluse materjalide hulka. Oluline on see, et protokollist nähtuksid kõik andmed nii, et vangla direktor saaks seda lugedes asjaoludest täieliku ülevaate ning saaks selle alusel teha otsuse.

Distsiplinaarkaristuse määrab vangla direktor distsiplinaarmenetluse läbi viinud vanglaametniku ettepanekul. Distsiplinaarkaristuse määramine vormistatakse käskkirjana ja seda tuleb põhjendada (VS § 64 lg 4). Distsiplinaarkaristuse määramise käskkiri tuleb vormistada vastavalt haldusaktile esitatud nõuetele. Need nõuded on kirjeldatud antud lõputöö peatükis nr 1.

HMS § 54 kohaselt on õiguspärane vaid haldusakt, mis on proportsionaalne ja kaalutusvigadeta, seega tuleb karistuse valikule väga tõsist tähelepanu pöörata. VS § 63 lg 3 täpsustab, et karistuse valikul tuleb arvesse võtta karistuse täideviimise eesmärki. (Lang 2005:18) Vabadusekaotuse täideviimise eesmärgi arvestamine tähendab, et distsiplinaarkaristuse kohaldamist ei saa vaadelda lahus kogu vabadusekaotuse täideviimise eesmärgist tervikuna ning, et distsiplinaarkaristuse liigi valikul tuleb arvestada selle mõju kinnipeetava käitumisele pärast vabanemist. (Sootak, Pikamäe 2001:125)

Eriti oluline on süü tuvastamine ja kaalutluste väljatoomine karistuse valiku põhjendamisel. Käskkirja tuleb märkida, millistel kaalutlustel otsustati määrata just konkreetne karistus sellisel määral. Kaalutlemisel tuleb välja kirjutada nii positiivsed kui

ka negatiivsed asjaolud, millest karistuse valikul lähtuti. Põhjendamiskohustuse eesmärk on seega põhiseaduse §-l 10 põhineva õigusriigi idee realiseerimine, tema sotsiaalne tähendus aga avaldub otsuse ratsionaalse argumentatsiooni teatavakstegemises nõnda, et isikutel ei tekiks muljet, et otsus on juhuslik. (Aedmaa 2005:112) Kinnipeetaval ei tohiks olla alust arvata, et tehtud otsus võis olla ühekülgne, haldusele kasulikke seisukohti pooldav ning omavoliline. Menetlus peab looma selles osalejatele veendumuse, et otsuse tegemisel järgiti menetlusnorme ning arvestati menetluses osalejate taotluste ja seisukohtadega - eeldusel, et need omasid menetluse seisukohalt piisavalt tähendust. (Aedmaa 2005:112)

Haldusorgan omalt poolt peaks püüdma isiku edasist käitumist ette aimata ning oma otsust põhjendades pöörama erilist tähelepanu potentsiaalsetele konfliktiallikatele, n-ö kuumadele kohtadele põhjenduse juures ning neid - konflikte ennetavalt lahendades vältima vaidluse levimist vaidemenetluse või kohtuliku järelevalve tasandile. (Aedmaa 2005:113) Järelikut peab vangla kui haldusorgan pöörama tähelepanu eelkõige sellele mida kinnipeetav väidab või eitab ning haldusaktis peab vangla need väited kas siis ümber lükkama või viis põhjendama, miks neid arvesse ei võeta. Kui vangla ei põhjenda kaalutluste osa piisava põhjalikkusega võib eeldada, et kinnipeetav esitab vaide. Distiplinaarkaristused on üheks põhiliseks põhjuseks kinnipeetavate kaebustele vanglate peale. Seega on tegemist kaebusega vangla enda haldusakti peale. Seega peak distiplinaarmenetluse määramise käskkirja kaalutluste osa olema piisavalt argumenteeritud ja põhjendatud.

Alates 01.02.2007.a on vangistuseseaduses sätestatud distiplinaarmenetluse läbiviimiseks tähtaeg. Vastavalt VS § 64 lg 4¹ võib distiplinaarkaristuse määrata kuue kuu jooksul arvates rikkumise toimepanemise päevast, kuid mitte hiljem kui ühe kuu jooksul rikkumise teadasaamise päevast arvates. Tähtaja hulka ei arvata aega, kui kinnipeetav viibib arestimajas või haiglas. Distiplinaarmenetluse tähtaja olemasolu on vajalik, et säiliks karistamise efektiivsus, et distiplinaarmenetlused ei veniks ebamõislikult pikaks ning oleks võimalik omada kontrolli toimuvate distiplinaarmenetluste ja määratud karistuste üle. Samuti selleks, et oleks tagatud distiplinaarkaristuse mõjuvõim.

Peale karistamise käskkirja allkirjutamist direktori poolt tuleb see kinnipeetavale kätte anda ja tutvustada allkirja vastu (VS § 64 lg 4). Käskkiri loetakse teatavaks tehtuks ka juhul, kui kinnipeetav keeldub allkirja andmast, sellisel juhul peab ametnik selle oma

allkirjaga fikseerima. Parktikast lähtudes peab lõputöö autor üheks oluliseks punktiks ka seda, et kui menetlustähtaja lõpp ei lange tööpäevale, lõpeb tähtaeg esimesel tähtpäevale järgneval tööpäeval (HMS § 33 lg 3).

Vastavalt vangistuseseaduse § 64 lõikele 5 lisatakse materjalid määratud distsiplinaarkaristuse kohta kinnipeetava isiklikku toimikusse.

2.1. Noomitus

Tegemist on kõige kergema distsiplinaarkaristusega, mida saab kinnipeetavale määrata. Nimetatud karistust kohaldatakse üldjuhul, kui kinnipeetav on toime pannud esmakordse või pisirikkumise. Distsiplinaarmenetluse käskkiri, milles on karistuseks määratud noomitus pannakse peale kinnipeetavale allkirja vastu kätte andmist kinnipeetava isiklikku toimikusse. Otsest tagajärge noomitusel kinnipeetavale ei ole, kuid kui kinnipeetav paneb toime uue rikkumise saab seda arvestada raskendava asjaoluna uue karistuse määramisel, olmeelektroonika loa andmisel või muude soodustuse kohaldamisel. Seega kui distsiplinaarkaristus noomitus ei ole täitnud oma eesmärki, tuleb järgmise distsiplinaarkaristuse määramisel tõenäoliselt kohaldada raskemat karistust.

2.2. Kokkusaamiste keelamine

Vastavalt vangistuseseaduse § 24 lg 1 on kinnipeetavale lubatud vähemalt üks kord kuus järelevalve all kokku saada oma perekonnaliikmete ja teiste isikutega, kelle maine osas ei ole vangla juhtkonnal põhjendatud kahtlusi. Vastavalt vangla sisekorraeeskirja § 45 võib vangla juhtkond võimaldada kinnipeetavale vähemalt ühe pikaajalise kokkusaamise üks kord poole aasta jooksul.

Kui määratakse kinnipeetavale distsiplinaarkaristusena kokkusaamiste keelamine, tähendab see seda, et tal ei ole õigust saada 1 kuu jooksul ühtegi lühiajalist kokkusaamist või poole aasta jooksul ühtegi pikaajalist kokkusaamist.

Selle karistuse valikul on oluline tähele panna, kas kinnipeetav üldse kasutab võimalust suhelda lähedaste või tuttavatega kokkusaamiste teel. Paljud kinnipeetavad ei suhtle üldse või neil lihtsalt puuduvad isikud kellega suhtlemiseks kasutada lühi- või pikaajalist kokkusaamist. Sellisel juhul ei täidaks nimetatud karistuse kohaldamine oma eesmärki.

2.3. Töölt eemaldamine kuni 1 kuuks

Vastavalt vangistuseseaduse § 37 lg 1 on kinnipeetavad kohustatud töötama. Töökohustusest on vabastatud üksnes üle kuuekümnepäevase kolme aasta vanune kinnipeetav, üldharidust või kutsekeskharidust omandav või tööalasel koolitusel osalev kinnipeetav või kinnipeetav, kes ei ole tervislikel põhjustel võimeline töötama, kuni kolmeaastast last kasvatav kinnipeetav. Töökohustuse täitmist saab vangla tagada sunniga, karistades kinnipeetavat VS § 63 lg 1 p 3 alusel distsiplinaarkorras töölt eemaldamisega kuni üheks kuuks. (Õiguskantsleri... 2006) Alates 7. veebruari 2007. a on Justiitsministri määruses nr 9 „Kinnipeetava tööle võtmise, töölt kõrvaldamise ja töölt vabastamise kord“ paika pandud täpsemad tingimused ja kord kinnipeetava vangla territooriumile tööle määramiseks/lubamiseks. Selle määruse kohaselt võib kinnipeetava töölt vabastada, kui isik rikub töödistsipliini või on tuvastatud kinnipeetava poolt õigusrikkumise toimepanek. Samuti toob töölt eemaldamise endaga kaasa ka kartserisse paigutamine. Seega esineb mitmeid asjaolusid, mis toovad üldjuhul iseenesest endaga kaasa töölt eemaldamise. Seetõttu on praktikas seda vähe rakendatud kui distsiplinaarkaristust.

Nagu eelpool mainitud, on VS kohaselt kinnipeetavad kohustatud töötama. Kinnipeetaval tekib reaalne töötamise kohustus hetkest, kui vangla juhtkond võimaldab kinnipeetaval töötada - see tähendab vangla direktor määrab/lubab kinnipeetava tööle, võimaldades tal täita seaduses sätestatud töötamiskohustust Autor leiab, et tegemist on vastuoluga - distsiplinaarkaristusena töölt vabastamine on oma olemuselt kohustusest vabastamine. Kuidas saab seadusega ettenähtud töökohustusest vabastada distsiplinaarkorras? Kõik kinnipeetavad on kohustatud töötama (välja arvatud VS § 37 lg2 loetletud isikud), seega täidavad töökohustust ka need kinnipeetavad, kes realselt tegelikult ei soovi töötada. Seega on kinnipeetaval hea võimalus töökohustusest ajutiselt vabanemiseks rikkuda

distsipliini. Lähtudes seadusest võib teda karistada distsiplinaarkorras töölt eemaldamisega ehk siis vabastada kinnipeetav kohustusest.

Üldjuhul ei kasutata seda kui distsiplinaarkaristust, vaid kinnipeetav vabastatakse töölt muudel põhjustel (ei ole usaldusväärne, rikub distsipliini jne). Seega ei täida töölt eemaldamisel kuni 1 kuuks karistuslikku eesmärki.

2.4. Kartserisse paigutamine

Kinnipeetava paigutamine kartserisse on vastavalt vangistusseaduse § 63 lg-le 1 kõige rangem distsiplinaarkaristus. Tartu Halduskohus on 28.02.2007.a otsuses nr 3-06-2309 öelnud, et kartserisse paigutamine on distsiplinaarkorras rakendatavatest mõjutusvahenditest kõige raskem ning kohtu veendumuse kohaselt tuleks seda kohaldada üksnes raskete rikkumiste korral. Kartserisse paigutamine iga üleastumise eest, mis iseenesest ei ohusta korda ja julgeolekut vanglas, devalveerib kartserisse paigutamise kui mõjutusvahendi ja ei teeni enam eesmärki suunata karistatav õiguskuulekale käitumisele.

Riigikohtu halduskolleegium oma 22.03.2006.a otsuses nr 3-3-1-2-06 peab vajalikuks rõhutada, et kehtiv õigus ja eelkõige vangistusseadus ei sätesta kartseri kui distsiplinaarsunnivahendi kohaldamise eesmärke ega määra piisavalt ka selle karistusliku meetme sisu.

Tallinna Vangla vangistusosakonna juhataja Raido Kerneriga läbi viidud intervjuust selgub, et kartserisse paigutamist kasutatakse praktikas üsna tihti. Tihtipeale ei kaaluta kartseri karistuse mõjusust kinnipeetava edaspidisele käitumisele. Autor on intervjueeritava seisukohaga nõus. Kartseri karistust kohaldatakse tihtipeale muudel põhjustel (see on võimalus kinnipeetava isoleerimiseks teistest kinnipeetavatest).

Lähtudes eeltoodust, tuleb välja asjaolu, et kuna lühi-, kui ka pikaajalise kokkusaamise keeld ning töölt vabastamine langevad sageli erinevate asjaolude tõttu valikust välja, siis reaalselt on palju juhtumeid, kus kinnipeetavale ongi võimalik distsiplinaarkaristuseks määrata vaid noomitus või kartserisse paigutamine.

2.5. Kehtivate distsiplinaarkaristuste otsene ja kaudne mõju

Distsiplinaarkaristuse käskkirja näol on tegemist ühe kõige enam kinnipeetava õigustesse sekkuva haldusaktiga. Tihtipeale ei pruugi kehtival distsiplinaarkaristusel olla vahetut mõju kinnipeetava jaoks. Vangistust reguleerivates õigusaktides on mitmeid kinnipeetavatele võimaldatavaid soodustusi, nende kohaldamise otsustamisel võidakse arvestada kehtivaid distsiplinaarkaristusi.

Üheks suuremaks soodustuseks, mida võib vangla direktor kinnipeetavale kohaldada on loa andmine lühiajaliseks väljasõiduks kuni kahekümne üheks kalendripäevaks aastas. Lühiajalist väljasõitu reguleerib vangistusseaduse § 32.

Vangla sisekorraeskirja § 83 on toodud välja punktid, mille järgi võib vangla direktor keelduda väljasõiduloa andmisest. Siinkohal esinebki kehtiva distsiplinaarkaristuse kaudne mõju, sest nimetatud paragrahvi kohaselt võib vangla direktor loa andmisest keelduda, kui kinnipeetavale kohaldatud distsiplinaarkaristus kehtib. VS § 65 lg 5 alusel kustub distsiplinaarkaristus, kui kinnipeetav ühe aasta jooksul, arvates distsiplinaarkaristuse määramisest, ei ole toime pannud uut distsipliinirikumist.

Vangistusseaduse § 32 lg 2 kohaselt võib vangla direktori või tema määratud isiku loal kinnipeetaval olla isiklik raadio, televiisor, video- või helikassetmagnetofon või muu vaba aja veetmiseks vajalik ese, kui nende kasutamine ei riku vangla sisekorraeskirja ega häiri teisi isikuid. Siinkohal on tegemist kaalutusõigusega, kus vangla direktori on õigus olmeelektronika andmisest kinnipeetavale keelduda. Keeldumise aluseks võib olla kehtiva distsiplinaarkaristuse olemasolu. Siinkohal on tegemist kaudse distsiplinaarkaristuse mõjuga kinnipeetavale.

Vangistusseaduse § 22 alusel võib vangla direktor kinnipeetavatele tema nõusolekul kohaldada järgnevaid soodustusi:

1. töötamine järelevalve all väljaspool vangla territooriumi
2. liikumine järelevalveta väljaspool vangla territooriumi seoses õppimise, töötamise, sotsiaalprogrammis osalemise või ravikuuri läbimisega, samuti perekondlikel põhjustel.

Sama paragrahvi alusel võib kinnipeetavale kohaldada nimetatud soodustusi, kelle käitumine karistuse kandmise ajal on osutunud heaks. Hea käitumise all peetakse üldjuhul silmas kinnipeetava suhtumist vangistust reguleerivatesse õigusaktidesse – vangistusseadus, vangla sisekorraeeskiri, kodukord jne. Soodustuste kohaldamisel arvestatakse kehtivate distsiplinaarkaristuste olemasolu. Seega avaldavad kehtivad distsiplinaarkaristused kaudset mõju kinnipeetavale kohaldatavate soodustuste puhul.

Süsteemilise rikkuja puhul saab rakendada vangistusseaduse § 69, mille alusel kohaldatakse täiendavaid julgeolekuabinõusid kinnipeetavale, kes süstemaatiliselt rikub käesoleva seaduse või vangla sisekorraeeskirja nõudeid. Täiendavaid julgeolekuabinõusid võib kohaldada ka raske õiguserikkumise ärahoidmiseks. Seega võib nimetatud paragrahvi alusel avalduda kinnipeetavale distsiplinaarkaristuse vahetu kui ka kaudne mõju.

Eelpool loetletud haldusaktid antakse välja kaalutusõiguse alusel. See tähendab, et vangla direktor ei ole üldjuhul kohustatud ühtki neist haldusaktidest välja andma ja kinnipeetaval ei ole õigust nõuda, et vangla direktor mõne tema taotluse eelpool toodud haldusaktide andmiseks rahuldaks.

3. UURIMUS JA ANALÜÜS

3.1. Uurimustöö eesmärk, ülesanded ja hüpotees

Teoreetilises osas vaatles autor haldusmenetluse olemust, läbiviimist, põhimõtteid, haldusakti, distsiplinaarmenetlust ja selle läbiviimist. Seega lisaks teoreetilisele ülevaatele tuginetakse antud lõputöös ka autori poolt läbiviidud uuringule.

Käesoleva lõputöö eesmärk oli analüüsida, millist mõju avaldavad hetkel kehtivad distsiplinaarkaristused kinnipeetavale - kuidas hindavad kinnipeetavad distsiplinaarkaristuste mõju endile, kas nad mõistavad distsiplinaarkaristuste tagajärgi, kas distsiplinaarkaristused täidavad vangistuse eesmärki.

Sellest lähtuvalt on moodustatud ka käesoleva lõputöö hüpotees: hetkel vangistusseaduses sätestatud distsiplinaarkaristused ei mõjuta kinnipeetavat õiguskuulekalt käituma.

3.2. Uurimustöö meetod, valim ja korraldus

Andmete kogumiseks viis autor kinnipeetavate isikute seas läbi ankeetküsitluse (vt lisa). Küsitlusmeetodi eeliseks on võimalus koguda lühikese ajaga palju informatsiooni paljudelt inimestelt ning üldistada saadavaid tulemusi suurema populatsiooni kohta (Hess, Markson, Stein 2000:27).

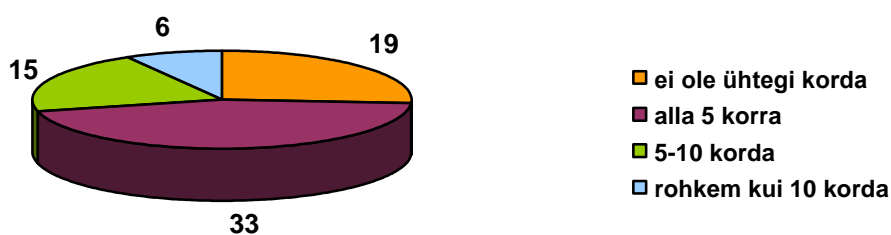
Küsitlus viidi läbi 2008.a jaanuarikuus Tallinna Vangla nelja vangistussektiooni kinnipeetavate seas. Ankeedite jagamisel kasutas autor inspektor-kontaktisikute abi. Küsimustik olid koostatud vastusevariantidega - vastajal oli võimalus ka mitu vastusevarianti valida, mis ühtis tema arvamusega. Mõne küsimuse juures said kinnipeetavad kirjutada oma arvamuse. Ankeetküsitlusi jagati kinnipeetavatele 80, tagasi laekus nendest 73. Valik toimus Tallinna Vanglas juhuslikkuse ja vabatahtlikkuse põhimõtetest lähtuvalt, s.t. et küsitlusele vastasid isikud, kes olid nõus seda tegema. Kedagi selleks ei kohustatud. Kinnipeetavad valiti juhuslikult ja ühtegi kriteeriumi ei esitatud. Ankeetküsitlused olid koostatud nii eesti kui ka vene keeles (suure osa kinnipeetavaid

moodustavad vene keelt kõnelevad isikud), et oleks võimalik ka vene rahvusest kinnipeetavatel avaldada oma arvamust.

Samuti viidi läbi intervjuu Tallinna Vangla vangistusosakonna juhtajaga. Intervjuu eesmärgiks oli teada saada vanglaametniku arvamust Tallinna Vanglas läbiviidavate distsiplinaarmenetluste kohta.

3.3. Uuringu tulemused

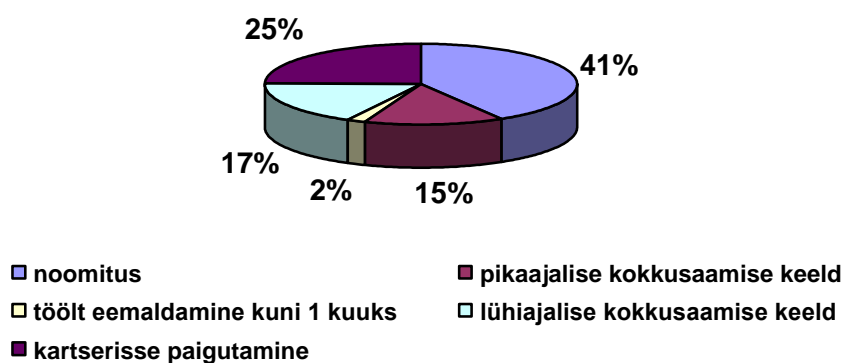
Ankeetküsitlusi jagati kinnipeetavatele 80, tagasi laekus nendest 73. Vastanute seas oli kõige rohkem kuni 25 aastaseid kinnipeetavaid (49 %). Kõige enam vastanuid olid esimest korda reaalses vangistuses ning keskmine karistusaja pikkus kuni 5 aastat (51 %). Enim vastanuid olid põhiharidusega. Vastanutest ei olnud ühtegi distsiplinaarkaristust kohaldatud 19 kinnipeetavale, alla 5 korra oli karistatud 33 isikut, 5-10 korda 15 vastanut ja rohkem kui 10 korda oli vastanutest distsiplinaarkorras karistatud 6 kinnipeetavat. (Joonis1)

Joonis 1. Mitu korda on vastanu distsiplinaarkorras karistatud

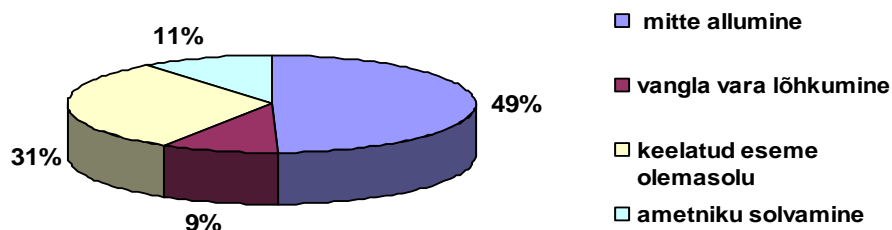
Küsitud oli ka milline karistus on distsiplinaarrikkumise puhul määratud. Uuringust ilmes, et kõige sagedamini määratakse kinnipeetavatele karistuseks noomitus, järgmisena kartseri karistus. Oma ranguse tõttu peaks kartserisse paigutamine jääma distsiplinaarkaristuseks *ultima ratio*, mida kohaldatakse kinnipeetavale korduvate distsiplinaarrikkumiste eest, kui

kõik ülejäänud distsiplinaarkaristused ei ole andnud tulemusi. (Pikamäe, Sootak 2004:124). Tulemustest võib järeldada, et selline teooria aga praktikas ei kehti. Kõige vähem oli karistuse liigiks valitud töölt eemaldamist kuni 1 kuuks, kõigest 2% vastanutest. Seega on kaheldav, et selline karistamise viis täidab oma eesmärgi ja on efektiivne. Lühi-, kui pikaajaliste kokkusaamiste keeldu on määratud karistusena enamvähem võrdselt (17 %, 15%). (Joonis 2) Nende karistusliikide valikul tuleb arvestada asjaolu kas kinnipeetav üldse soovib kasutada sellist võimalust suhtlemiseks tuttavate või lähedastega. Paljud kinnipeetavad ei suhtle oma tuttavatega, sellisel juhul ei täida sellise karistuse määramine oma eesmärgi. Distsiplinaarkaristuse määramisel on tegemist diskretsiooni otsusega. Vangla direktoril tuleb ammendavast karistuste loetelust leida konkreetsele kinnipeetavale just selline karistus, mis mõjutaks teda nii, et tulevikus püüab ta vältida uute distsiplinaarrikkumiste toimepanemist.

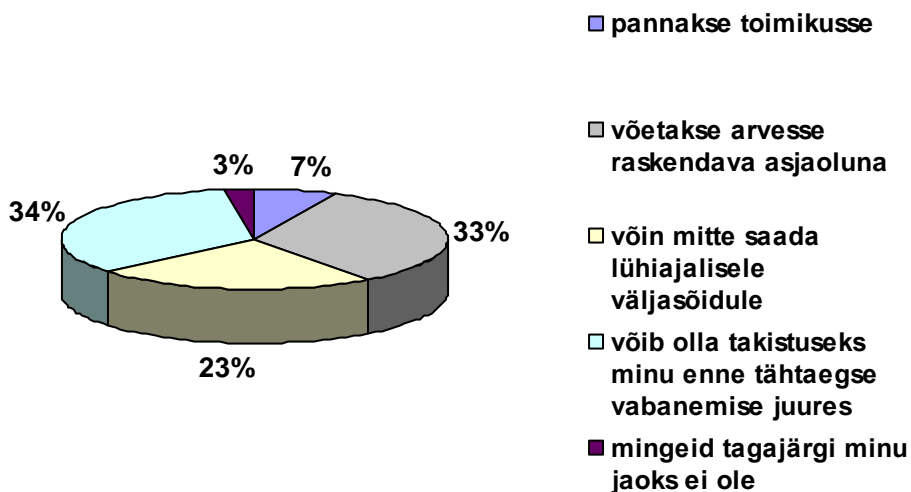
Joonis 2. Karistused mida on enim kohaldatud

Vastanutest peaaegu pooltele oli distsiplinaarkaristusi määratud vanglaametniku korraldusele mitte allumise eest (49 %). (Joonis 3) Vangla ametniku korraldustele mitte allumine ohustab oma olemuselt nii vanglaametniku kui ka vangla julgeolekut. Vangla sisekorraeskija § 64¹ sätestab keelatud esemete ja ainete loetelu, mis on vanglas keelatud. Küsitluste tulemustest selgus, et 31% vastanutest on distsiplinaarkaristus määratud keelatud eseme olemasolu eest. Vaieldamatult seavad keelatud esemed ja ained ohtu vangla julgeoleku ja sisekorra.

Joonis 3. Millise rikkumise eest on distsiplinaarkaristusi kohaldatud

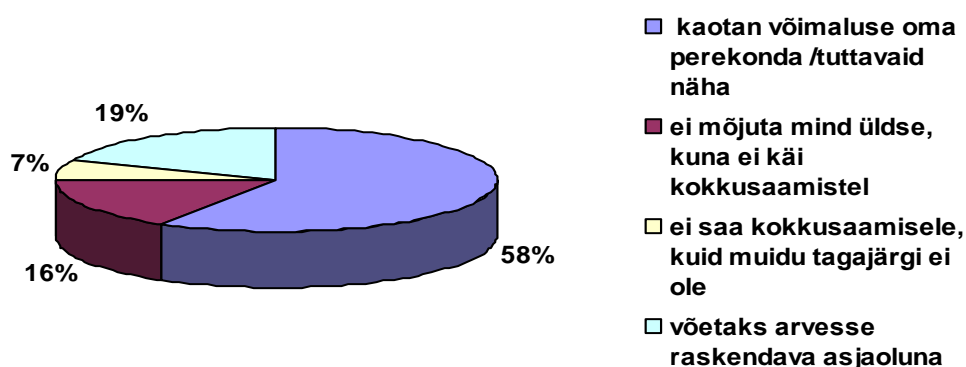
Distsiplinaarkaristuse valikult lähtutakse proportsionaalsuse printsiibist. Ehk siis määratav karistus peab olema kohane, vajalik ning proportsionaalne seatud eesmärgi suhtes. Karistuse liikidest kõige leebem on noomitus. Seda karistust rakendatakse üldiselt juhul, kui tegemist ei ole korduva ning väga raske distsipliinirikumisega. Uuringust ilmnes, et kinnipeetavad üldjuhul on arusaamisel, et noomitust võetakse arvesse raskendava asjaoluna, kui pannakse toime uus rikkumine. Sama märgivad paljud vastanuist, et noomitust võetakse arvesse tingimisi ennetähtaegsel vabanemisel. Kinnipeetavad on siiski teadlikud, et ka noomitusel on mõju. (Joonis 4)

Joonis 4. Mida tähendab distsiplinaarkaristus „noomitus”

Kuna karistuse valikul on tegemist diskretsiooni otsusega, tuleb vaadata, kas karistus mida määratakse täidab oma eesmärgi. Karistus tuleks valida selle järgi, et see mõjutaks

kinnipeetavat edaspidi rikkumist mitte toime panema. Nii lühi- kui ka pikaajalise kokkusaamise keelamine distsiplinaarkaristusena on kohaldada ainult nendele kinnipeetavatele, kes tõesti kasutavad võimalust suhelda perekonna/tuttavatega sellisel viisil. Kui kinnipeetav ei soovi sellist võimalust kasutada, siis ei täida lühi- ja pikaajalise kokkusaamise keeld eesmärki. Selle karistusliigi valikul tuleb arvestada ka kõrvalmõjusid kolmandatele isikutele ehk siis kinnipeetava lähedastele. Ankeetküsitlustest selgus, et ligi 60% on arusaamal, et sellise karistuse kohaldamisega kaotavad nad võimaluse oma perekonda või tuttavaid näha. 19% vastanutest väidavad, et selline karistus ei mõjuta neid üldse, kuna nad ei käigi kokkusaamistel. (Joonis 5)

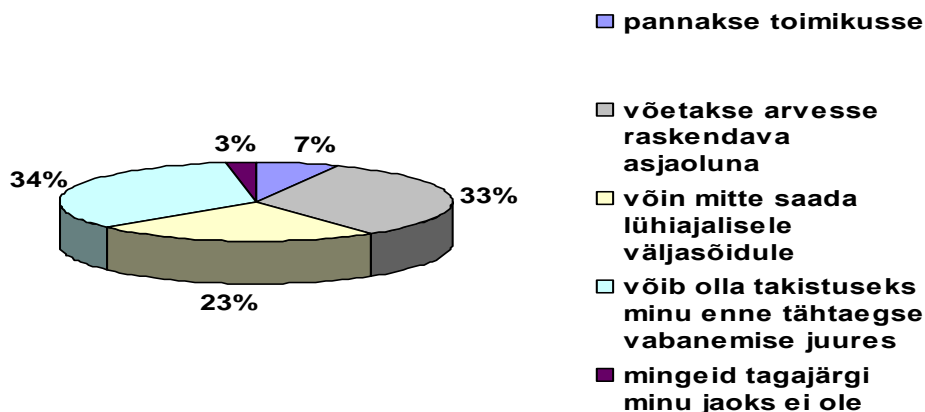
Joonis 5. Mida tähendab distsiplinaarkaristus „ühe lühi- või pikaajalise kokkusaamise keeld”

Eelpool juba mainiti, et kartserisse paigutamine peaks olema karistus, mida kohaldatakse siis, kui teised karistused ei ole andnud tulemust, ehk siis mõjutanud kinnipeetavat edaspidi õiguskuulekalt käituma. Uuringust ilmnes, et eelkõige teadvustatakse endale, et karistusena kartserisse paigutamine on takistuseks tingimise ennetähtaegse vabanemise korral (33%). On mainimist väärt, et 22% vastanutest väidavad, et kartserisse paigutamine tähendab nende jaoks võimaluse kaotamist käia tööl ja koolis. Seega ei tohiks kartserisse paigutamist distsiplinaarkaristusena kohaldada liiga lihtsakäeliselt. (Joonis 6)

Vastavalt vangistusseaduse § 65¹ lõikele 4 võib kartserisse paigutatud kinnipeetava suhtes vangla osaliselt või täielikult piirata vangistusseaduse §-de 22, 30–32, 34–38, 41, 43, 46 ja 48 kohaldamist. Piirangute kohaldamisel tuleb silmas pidada, et informatsioonile juurdepääsu piiramine on põhiseaduse § 44 lõike 1 riive. Piiramisel tuleb vaadelda iga konkreetset juhtumit eraldi, arvestades näiteks asjaolu, et mõned kinnipeetavad on

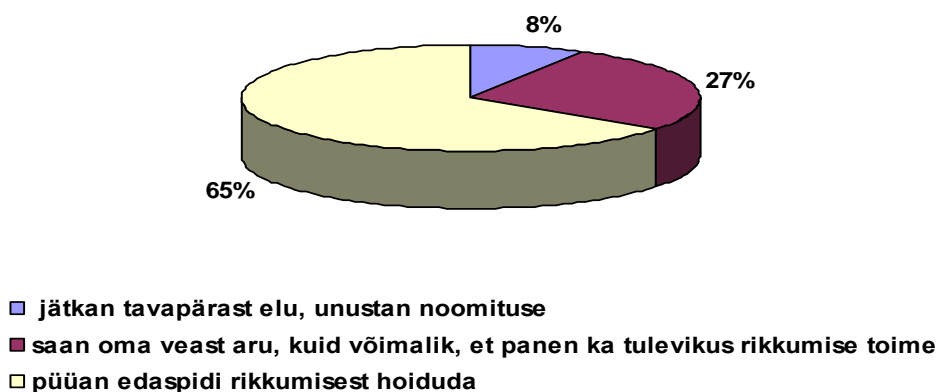
süsteemilised distsipliinirikkujad ning nende suhtes tuleb rakendada karmimat kohtlemist kui näiteks esmakordse rikkuja puhul.

Muutes kartseri tingimused väga leebeks võib tekkida olukord, kus kinnipeetava jaoks ei ole vahet, kas ta viibib vanglas üldisel režiimil või kartseris ning distsiplinaarkaristus ei avalda mõju kinnipeetava käitumisele.

Joonis 6. Mida tähendab distsiplinaarkaristus „kartserisse paigutamine”

Uuringust ilmnes, et üldjuhul üritavad kinnipeetavad peale kõige leebema karistuse kohaldamist edaspidi rikkumisest hoiduda (65% vastanutest). Kõigest 8 % ei pea noomitust millekski, unustavad määratud karistuse ning jätkavad tavapärast elu. (Joonis 7)

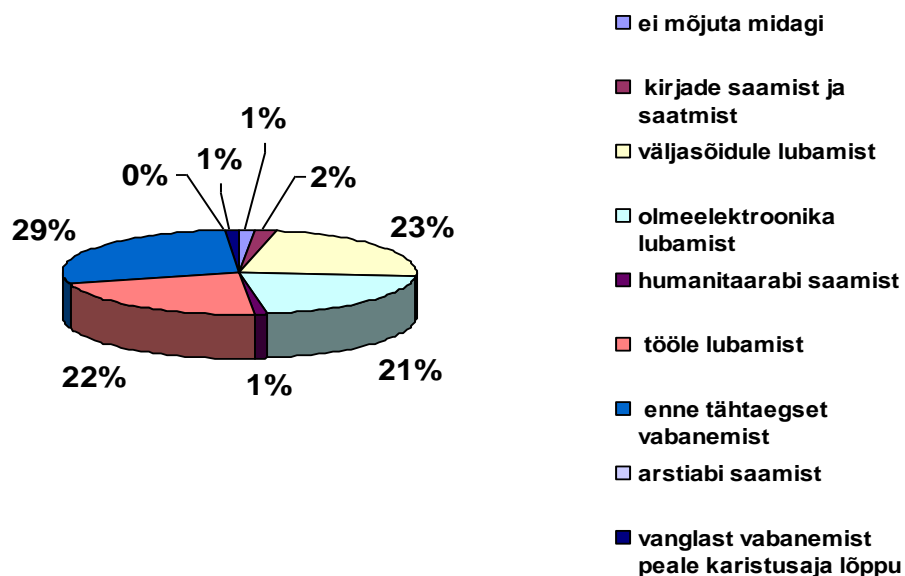

Joonis 7. Kuidas mõjutab karistus „noomituse” Sinu edaspidist käitumist vanglas

Küsimusele, mida kehtiv distsiplinaarkaristus võib mõjutada, tõid kinnipeetavad välja peaaegu võrdsete tulemustena 4 varianti. Eelkõige tingimisi ennetähtaegset vabanemist,

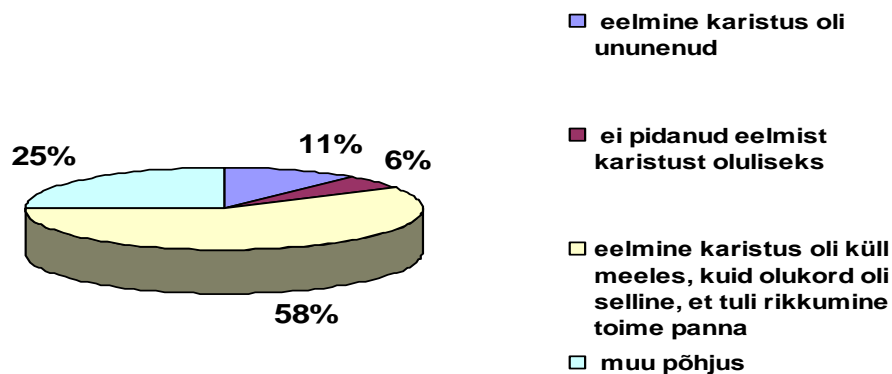
23% arvates mõjutab kehtiv karistus väljasõidule lubamist. Kuigi nii mõnigi vastanutest lisas juurde, et väljasõidule saamine on peaaegu ilmvõimatu. Samuti võib kehtiv distsiplinaarkaristus mõjutada tööle lubamist ja olemelektroonika saamist. Vangistusseaduse § 31 lõike 2 alusel võib vangla direktori või tema määratud isiku loal olla kinnipeetaval isiklik raadio, televiisor, video- või helikassetmagnetofon või muu vaba aja veetmiseks vajalik ese, kui nende kasutamine ei riku vangla sisekorraeeskirja ega häiri teisi isikuid. Ehk siis antud juhul on direktoril või tema määratud isiku otsuse näol tegemist diskretsiooni otsusega. Ning kaalutlusel võetakse kindlasti arvesse kinnipeetava käitumist vanglas, sealjuures kehtivaid distsiplinaarkaristusi.

Uuringust järeldub, et osa kinnipeetavatest ei tea, mida kehtiv distsiplinaarkaristus mõjutab. Näiteks arvavad mõned vastanutest, et kehtiv karistus võib mõjutada kirjade saamist ja saatmist või humanitaarabi saamist. Nendel vastanutel on valed järeldused. (Joonis 8)

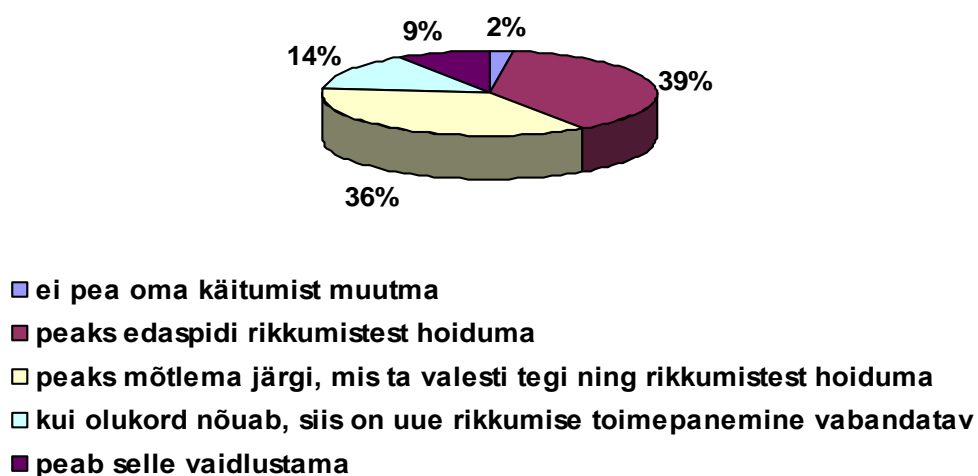
Joonis 8. Mida kehtiv distsiplinaarkaristus võib mõjutada

Küsimuse, mis oli suunatud teada saamiseks, mis võis olla põhjuseks uue rikkumise toimepanemiseks, selgus, et 58% oli küll eelmine karistus meeles, kuid olukord oli selline, et tuli rikkumine toime panna. Uuringust ilmnis, et kõigest 6% vastanutest ei pidanud eelmist karistust oluliseks. Järelikult nende vastanute puhul ei täitnud karistuse kohaldamine eesmärki. (Joonis 9)

Joonis 9. Mis põhjustel pannakse toime korduvalt distsiplinaarrikkumisi

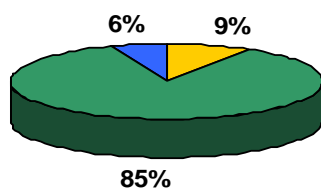
Küsitud oli ka, et mida peaks tegema vastaja hea tuttav vanglas, kes saab karistuseks noomituse. Kuidas peaks ta edaspidi käituma. Uuringust ilmnes, et 39 % vastanutest peab oluliseks rikkumises edaspidi hoidumist, 36% arvates peab tuttav ka mõtlema, mida ta valesti tegi, et distsipliinirikkumise toime pani. Siiski 14 % leiab, et kui olukord nõuab, siis on uue rikkumise toimepanemine vabandatav. (Joonis 10)

Joonis 10. Kuidas peab vastanu tuttav käituma vanglas edaspidi, kui talle määratakse distsiplinaarrikkumiseks noomituse

Uuringust ilmnes, et kõigest 9% vastanutest arvavad, et kui kinnipeetav paneb toime vanglas esimese rikkumise, siis vangla ei peaks mitte midagi tegema. Üllatav oli asjaolu, et 85 % vastanutest arvasid, et vangla ei peaks karistama, vaid peaks vestlema rikkumisest ning sellest, kuidas edaspidi taolisi olukordi vältida. Vangla direktor ei ole ka juhul, kui menetluse käigus leidis kinnipeetava süü tõendamist, kohustatud igal juhul kinnipeetavale

karistust määrama. Näiteks kui tegu oli esmakordse pisirikumisega või kinnipeetav sai oma rikkumisest aru ja teda ei ole otstarbekas karistada. Sellisel juhul piirduakse vestlusega. (Joonis 11)

■ mitte midagi tegema

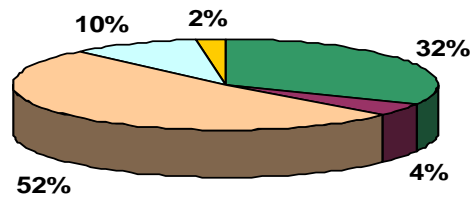
■ mitte karistama, kuid vestlema sinuga rikkumisest ning sellest, kuidas edaspidi taolisi olukordi vältida

■ karistama

Joonis 11. Kui vastanud on toime pannud esimese rikkumise vanglas, kuidas peaks vangla käituma

HMS § 43 lg 2 näeb ette, et kui haldusorgani initsiatiivil algatatud haldusmenetluses otsustatakse jätta haldusakt andmata, teavitatakse sellest adressaati ja haldusmenetlus lõpeb. Vangla direktoril ei ole alati kohustust kinnipeetavale karistust määrata. Kinnipeetava distsiplinaarse mõjutamise eesmärk ei ole teda alati karistada. Seetõttu peaks kaaluma võimalust, kas on võimalik piirduda kasvatusliku vestlusega ja sellekohase ettepaneku tegemisega. Vestlus on otstarbekas vaid sellisel juhul, kui kinnipeetav vabandab ja saab aru oma rikkumise iseloomust, lubab rohkem mitte rikkuda ja teeb vaastavad järeldused oma käitumise kohta.

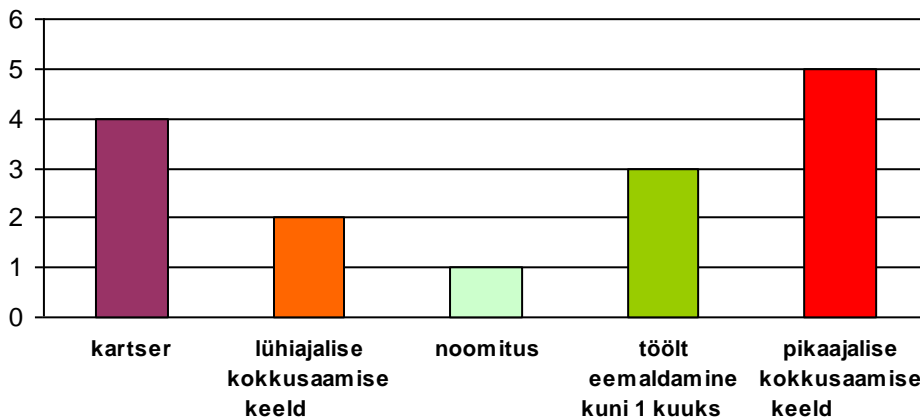
Uuringust ilmes, et 52 % vastanutest arvab, et kui kontaktisik viib läbi vestluse, paneb see mõtlema toimepandud rikkumise üle ning üritatakse edaspidi rikkumisest hoiduda. Mõned kinnipeetavad lisasid, et vestlus tuleks kontaktisikute poolt ka reaalselt läbi viia. 32 % pidasid vestluse läbiviimist oluliseks ja vajalikuks, kõigest 4 % vastanuid pidasid vestluse läbiviimist ebaoluliseks ning 2 % jätab vestluse läbiviimine ükskõikseks. (Joonis 12)

- oluline ning vajalik
- ebaoluline
- paneb mõtlema toimepandud rikkumise üle ning üritad edaspidi rikkumistest hoiduda
- sul on hea meel, et seekord karistust ei tule
- selline vestlus jätab mu ükskõikseks

Joonis 12. Mida arvavad kinnipeetava sellest, kui distsiplinaarkaristust ei määrata, kuid kontaktisik viib läbi vestluse

Vangistusseaduses § 63 on toodud ammendav loetelu karistustest, mida direktor võib määrata distsiplinaarkaristusena. Seadusandja on distsiplinaarkaristused esitanud põhimõttel kergemalt raskemale, sätestades esmalt kõige kergema karistuse ehk noomituse ning viimasena kõige raskema karistuse ehk kartserisse paigutamise. Vastanutel paluti järjestada distsiplinaarkaristused, alustades nende jaoks raskeimast. Uuringust ilmes asjaolu, et kinnipeetavad peavad kõige raskemaks distsiplinaarkaristust endi jaoks hoopis pikaajalise kokkusaamise keeldu ning sellele järgneb kartserisse paigutamine. (Joonis 13)

Joonis 13. Distsiplinaarkaristused reastades raskemast

3.4. Järeldused ja ettepanekud

Autor on töö käigus jõudnud järeldusele, et karistuste valik, mida saab distsiplinaarkaristusena kohaldada on väga piiratud. Tegemist on ammendava loeteluga, millest vangla direktor peab läbi diskretsiooniotsuse valima karistuse.

Samuti ei saa kõiki vangistusseaduses toodud distsiplinaarkaristusi alati kasutada. Sageli langevad kohaldatavad karistused erinevate asjaolude tõttu valikust välja. See asjaolu vähendab veelgi valikut, mida saab kinnipeetavale distsiplinaarkaristusena kohaldada. Distsiplinaarkaristuse kohaldamise valikul tuleb arvestada asjaoluga, et karistus mida kohaldatakse peab olema sobiv ja vajalik eesmärgi saavutamiseks. Samuti peab distsiplinaarkaristus mõjutama õigusaktide rikkujat nii, et ta püüab edaspidi vältida uute distsiplinaarrikkumiste toimepanemist.

Vanglaametnikuga läbiviidud intervjuust ja ankeetküsitluste tulemustest nähtub, et kuigi kartseri karistust tuleks kasutada äärmuslikel juhtudel, siis praktikas kohaldatakse seda väga palju. Autor leiab, et kartseri karistus peaks jääma siiski karistuseks, mida kohaldatakse juhul, kui teised karistused ei ole andnud tulemust ning kui tegemist on raske distsipliinirikumisega. Siinkohal peab autor oluliseks märkida, et kaalutlused ja põhjendused peavad olema seda põhjalikumad, mida rangem on distsiplinaarkaristus.

Kinnipeetava distsiplinaarse mõjutamise eesmärk ei ole teda alati karistada. Seega võib piirduda kasvatusliku vestluse läbiviibimisega. Seda muidugi juhul, kui tegemist on esmakordse või pisirikumisega. Uuringust nähtus, et kinnipeetavad peavad vestluse läbiviimist oluliseks, nende arvates paneb see neid mõtlema toimepandud teo üle. Autor leiab, et kui vestlus on toimunud, tuleb see fikseerida, samuti tuleks vestluse käigus kinnipeetavale selgitada kuidas rikkumistest edaspidi hoiduda.

Töö põhjal teeb töö autor distsiplinaarkaristuste valiku laiendamiseks järgmised ettepanekud:

- kehakultuuriga tegelemise piiramine
- kambertüüpi vanglates kinnipeetavatele võimalust kohaldada karistusena lisatoitlustamise keeldu

- erandkorras lubatud asjade kasutamise loa peatamine

KOKKUVÕTE

Vangistuse täideviimise eesmärk on kinnipeetava suunamine õiguskuulekale käitumisele ja õiguskorra kaitsmine (VS § 6 lg1). Mõlema eemärgi täitmiseks on vaja hoolikalt valida distsiplinaarkaristus, mida kasutada. Distsiplinaarkaristuse käskkiri on üks levinumaid vanglas välja antavaid haldusakte. Tegu on vangla initsiatiivil antava haldusaktiga ning selle näol on tegu ühe kõige enam kinnipeetava õigustesse sekkuva haldusaktiga.

Idealis peaks valitud distsiplinaarkaristus olema selline, et see aitaks võimalikult efektiivselt eesmärke saavutada, kuid samas sekkuks võimalikult vähe kinnipeetava õigustesse.

Käesoleva töö eesmärk oli analüüsida, millist mõju avaldavad hetkel kehtivad distsiplinaarkaristused kinnipeetavale - kuidas hindavad kinnipeetavad distsiplinaarkaristuste mõju endile, kas nad mõistavad distsiplinaarkaristuste tagajärgi, kas distsiplinaarkaristused täidavad vangistuse eesmärki.

Töö teoreetilisest osast selgus, et distsiplinaarkaristuste valikul ning potentsiaalse mõju hindamisel tuleb leida optimaalne lahendus; vähem piiravate meetmete olemasolul tuleb eelistada viimaseid, indiviidile tekitatav kahju või tema õigustele seatav piirang ei tohi olla ülemäärane, ebaproportsionaalne taotletava eesmärgiga.

Autori kogemus ning uuring näitab, et üldjuhul kinnipeetav, kes on kord juba vangistust reguleerivaid õigusakte rikkunud, teeb seda korduvalt olenemata sellest, et talle on juba distsiplinaarkaristusi määratud. Sellest võib järeldada, et paljudel juhtudel ei täida distsiplinaarkaristused oma eesmärki, samuti ei saa kinnipeetavad aru distsiplinaarkaristuse mõttest ja mõjust.

Autor on töö kirjutamise käigus jõudnud järeldusele, et seatud hüpotees leidis kinnitust - hetkel vangistusseaduses sätestatud distsiplinaarkaristused ei mõjuta kinnipeetavat õiguskuulekalt käituma.

РЕЗЮМЕ

Настоящая дипломная работа «Воздействие дисциплинарного наказания на задержанных, на примере Таллиннской тюрьмы» состоит из 47 листов и составлена на основании источника. Языком дипломной работы является эстонский язык и иноязычное обобщение написано на русском языке.

Целью дипломной работы является анализ того, какое влияние оказывает действующее в настоящее время дисциплинарное наказание на задержанных-как оценивают заключенные влияние дисциплинарного наказания на самих себя, понимают ли они последствия дисциплинарного наказания, выполняет ли дисциплинарное наказания цели тюремного содержания, а так же выяснение того, что имеются ли еще смысл поиска более эффективных видов дисциплинарных наказаний.

Работа состоит из трёх глав, которые подразделяются на вступление, обобщение на эстонском и русском языках, перечень использованной литературы и дополнении.

Ключевые слова: административно-управленческое производство, управленческий акт, принципы, дисциплинарное производство, дисциплинарное наказание.

В первой и второй главе дается обзор настоящей дипломной работы, ее теоретической отправной части и выясняются понятия административно-управленческого производства, принципы, управленческий акт и дисциплинарное производство. В третьей главе дается обобщение о произведенных расследованиях и его результатах.

Для сбора данных среди заключенных было проведено анкетирование, исследование проводилось в январе 2008 года в Таллиннской тюрьме, в четырех тюремных секциях.

Результатом работы явилось то, что выбор дисциплинарных наказаний в тюремном законодательстве очень ограничен, в дополнении еще и то, что все виды наказаний не всегда и можно использовать.

KASUTATUD KIRJANDUS

Kirjandus:

1. Aedmaa, A. 2001. Haldusakti põhjendamise kohustus. *Juridica* 8, lk 529-540.
2. Anno Aedmaa 2005 Kommunikatsioon haldusmenetluses. *Juridica* 2, lk 103-113.
3. Aedmaa, A., Lopman, E., Parrest, N., Pilving, I., Vene, E. 2004. Haldusmenetluse käsiraamat. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
4. Hess, B. B., Markson, E. W., Stein, P. J. 2000. *Sotsioloogia*. Tallinn: Külim.
5. Lang, K. 2005 Haldusmenetlus vanglas. [Koolituse konspekt] Tallinn: Justiitsministeerium.
6. Maurer, H. 2004. Haldusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura.
7. Merusk, K. Administratsiooni diskretsioon ja selle kohtulik kontroll. 1997. Tartu: Juura, Õigusteabe AS.
8. Merusk, K. 2001. Menetlusosaliste õigused haldusmenetluse seaduses. *Juridica* 8, lk 519-528.
9. Mikiver, M., Roosvee, T. 2001. Haldusõigus üldosa. Loengukonspekt. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
10. Olesk, M. 2006. Kinnipeetavate distsiplinaarmenetluse läbiviimine. [Koolituse konspekt]: Tallinn
11. Pilving, I. 2002. Riigikohtu 2001. aasta praktika haldusmenetluse valdkonnas. *Juridica* 3, lk 139-147;
12. Ploom, T. 2000. Oportuniteedi- ehk otstarbekuse printsiip. *Juridica* 6, lk 369-376
13. Tammann, M. 2004. Kaalutusõiguse teostamisega seonduvad probleemid eelvangistuse ja vangistuse täideviimisel. Seminaritöö. Tartu.
14. Triipan, M. 2001. Proportsionaalsuse printsiip riigi- ja haldusõiguses. *Juridica* 5, lk 305-314.
15. Sootak, J., Pikamäe, P. 2001. *Kriminaaltäitevõigus*. Tallinn: Kirjastus Ilo.

Kohtulahendid:

1. Riigikohtu 11.11.2002.a otsus nr 3-3-1-49-02
2. Riigikohtu 22.03.2006.a otsus nr 3-3-1-2-06

3. Tartu Halduskohtu 28.02.2007.a otsus nr 3-06-2309

Normatiivmaterjalid:

1. Eesti Vabariigi põhiseadus 28.06.1992 - RT 1992, 26, 349, RT I 2007, 33, 210;
2. Haldusmenetluse seadus 6.06.2001- RT I 2001, 58, 354, RT I 2007, 24, 127;
3. Vangistusseadus 14.06.2000-RT I 2000, 58, 376, RT I 2006, 63, 466
4. Vangla sisekorraeskiri 30.11.2000- RTL 2000, 134, 2139, RTL 2007, 82,1399

Muu kirjandus:

1. Tallinna Vangla direktori 14.03.2006 käskkiri nr 18 „Kinnipeetavate ja vahistatute distsiplinaarrikkumise või muude vangla julgeolekut ohustatavate vahejuhtumite menetlemise ja distsiplinaarkaristuste täideviimise korraldamise juhend.“
2. Õiguskantsler Jõks, A. 2006. Ettepanek õiguslünka täitmiseks <http://www.oiguskantsler.ee/.files/112.doc>

LISA 1. Ankeet küsitlus kinnipeetavatele

Tere,

olen Sisekaitseakadeemia Justiitskolledži III kursuse üliõpilane ning kirjutan lõputööd teemal „Distsiplinaarkaristuse mõju kinnipeetavatele.“ Lõputöö eesmärgiks on analüüsida, kuidas hindate Teie distsiplinaarkaristuse mõju endile. Uurimustöö läbiviimiseks pöördun abi saamiseks Teie poole. Palun täitke juuresolev ankeet, tõmmates ringi ümber vastusele, mis Teie arvamusega ühtib või reastage järjekorda.

Küsitlus on anonüümne, Teie vastused jäävad ainult minu teada ning üldistatud tulemusi kasutan oma lõputöös.

Teid ette tänades!

Vanus:- 25 25-35 35-45 45-...

Vanglas olen (mitmendat) korda

Kui pikka karistusaega oled hetkel kandmas:

- kuni 1 aasta
- kuni 5 aastat
- 6 ja rohkem aastat

Teie haridus: vähem kui põhiharidus
põiharidus
keskharidus
kutseharidus
kõrgharidus

1. Käeoleval hetkel oled distsiplinaarkorras karistatud:

- ei ole ühtegi korda
- alla 5 korra
- 5- 10 korda
- rohkem kui 10 korda

Juhul, kui Sind ei ole karistatud, jäta küsimused 2 ja 3 vastamata.

2. Mulle on karistuseks määratud (märgi ära karistused, mida on sulle määratud)

- noomitus
- pikaajalise kokkusaamise keeld
- töölt eemaldamine kuni üheks kuuks

- lühiajalise kokkusaamise keeld
 - kartserisse paigutamine
3. Distsiplinaarkaristusi on Sinule määratud eelkõige järgmiste rikkumiste eest:
- vanglaametniku korraldusele mitte allumine
 - vangla vara lõhkumine
 - keelatud eseme olemasolu
 - ametniku solvamine
4. Lõhkusid akna klaasi, kas vangla võib nõuda Sinu käest selle kinnimaksmist:
- jah
 - ei
 - ei tea
5. Lõhkusid akna, karistuseks määratakse 15 ööpäeva kartserit. Karitus tundub Sulle :
- mitte üldse oluline
 - vähe oluline
 - oluline
 - väga oluline
6. Mida tähendab distsiplinaarkaristus “noomituse” Sinu jaoks?
- tutvun vastava käskkirjaga ja see pannakse minu toimikusse. Muid tagajärgi ei ole.
 - noomituse võetakse arvesse raskendava asjaoluna, kui panen toime uue rikkumise.
 - noomituse tõttu võin mitte saada lühiajalisele väljasõidule
 - noomituse võib olla takistuseks minu ennetähtaegse vabanemise juures
 - tegu on karistusega, millel mingeid tagajärgi minu jaoks ei ole
7. Mida tähendab distsiplinaarkaristus “ ühe lühi- või pikaajalise kokkusaamise keeld” Sinu jaoks?
- kaotan võimaluse oma perekonda /tuttavaid näha
 - see ei mõjuta mind üldse, kuna ei käi kokkusaamistel
 - ei saa kokkusaamisele, kuid muidu tagajärgi ei ole
 - kokkusaamise keeldu võetakse arvesse raskendava asjaoluna, kui panen toime uue rikkumise
8. Mida tähendab distsiplinaarkaristus “kartserisse paigutamine” Sinu jaoks?
- võimalust üksi olemiseks
 - kartseris olles saan kehvemat toitu
 - kaotan võimaluse käia tööl /koolis
 - kartserisse paigutamine on takistuseks saada lühiajalisele väljasõidule
 - kartser võib olla takistuseks vabaneda tingimisi ennetähtaegselt vanglast
 - viibin kartseris mulle määratud päevad ning muid tagajärgi ei ole
9. Saad karistuseks noomituse. Kuidas mõjutab see Sinu edaspidist käitumist vanglas:
- jätkan tavapärasest elu, unustan noomituse
 - saan oma veast aru, kuid võimalik, et panen ka tulevikus rikkumise toime
 - püüan edaspidi rikkumisest hoiduda

10. Kehtiv karistus võib mõjutada:

- ei mõjuta midagi
- kirjade saamist ja saatmist
- väljasõidule lubamist
- olmeelektroonika lubamist
- humanitaarabi saamist
- tööle lubamist
- tingimisi ennetähtaegset vabanemist
- arstiabi saamist
- vanglast vabanemist peale karistusaja lõppu

11. Vastata juhul, kui on rohkem kui 2 distsiplinaarkaristust. Sul on kehtiv distsiplinaarkaristus, kuid panid toime uue rikkumise. Mis põhjustel:

- eelmine karistus oli ununenud
- ei pidanud eelmist karistust oluliseks
- eelmine karistus oli küll meeles, kuid olukord oli selline, et tuli rikkumine toime panna
- muu põhjus (Milline? kirjelda lühidalt)

.....

12. Kas Sinu meelest on distsiplinaarkaristusel Sinu jaoks ka muid tagajärgi peale selle, et ei saa näiteks kokkusaamist või pead kartseris olema:

- jah on
- ei ole
- ei tea

13. Kui on , siis nimetage 2 tagajärge, mis on :

- 1.
 - 2.
- ei oska nimetada
 - tagajärgi ei ole

14. Sinu hea tuttav vanglas saab distsiplinaarkaristuseks noomituse. Kuidas peab ta edaspidi käituma:

- ei pea oma käitumist muutma
- peaks edaspidi rikkumistest hoiduma
- peaks mõtlema järgi, mis ta valesi tegi ning rikkumistest hoiduma
- kui olukord nõuab, siis on uue rikkumise toimepanemine vabandatav
- peab selle vaidlustama

15. Oled toime pannud oma esimese rikkumise vanglas. Kuidas peaks vangla käituma:

- mitte midagi tegema
- mitte karistama, kuid vestlema sinuga rikkumisest ning sellest, kuidas edaspidi taolisi olukordi vältida
- karistama

16. Oled toime pannud esimese rikkumise. Distsiplinaarkaristust Sulle ei määrata, kuid kontaktisik viib sinuga läbi vestluse, et arutada rikkumise põhjuseid ning seda, kuidas edaspidi neist hoiduda. See vestlus on Sinu jaoks:

- oluline ning vajalik
- ebaoluline
- paneb mõtlema toimepandud rikkumise üle ning üritad edaspidi rikkumistest hoiduda
- Sul on hea meel, et seekord karistust ei tule
- selline vestlus jätab mu ükskõikseks

17. Reasta distsiplinaarkaristused, alustades Sinu meelest raskeimast:

- kartser
- lühiajalise kokkusaamise keeld
- noomitus
- töölt eemaldamine kuni 1 kuuks
- pikaajalise kokkusaamise keeld

18. Millise vanglas toimepandud rikkumise eest võib alustada kriminaalmenetlust:

- ametniku solvamine
- võõras kambris ööbimine
- SIM-kaardi omamine
- alkoholi tarbimine
- tuvi tapmine

19. Milline neist alltoodutest oleks mõjuvaim karistus edaspidi rikkumisi mitte toime panema:

- keeld tegeleda kehalise arendamisega (kaasa arvatud keeld kasutada spordisaali)
- olmeelektroonika kasutamise keeld (kehtiv pool aastat)
- ühiskondlikult kasuliku töö tegemine (vanglas, saatja järelevalve all)
- rikitud/lõhutud eseme kinnimaksmine
- kartseri päevade pikendamine
- katseaja määramine distsiplinaarkaristusena
- kartserisse paigutamine (üksinda kambris)
- isiklike vahendite arvelt lisatoitlustamise keeld
- motiveeriva vestluse läbiviimine
- muu (kirjelda).....